

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

HAZİRAN 1977

İÇİNDEKİLER :

- Halk Hikâyeleri ve Şiirlerinde Dağlar . . . . . Murat URAZ
Folklorik Tıp ve Kaplıcalar . . . . . Dr. Ayşegül DEMİRHAN
Karaca Oğlan'ın Yaşadığı Yüzyıl Üzerine —2— A. Saim EMİRMAHMUDOĞLU
Anadolu Aydınlığı . . . . . İsmet Zekî EYÜBOĞLU
Sazşairleri: Samed Vurgun (1906-1956) . . . . . Nizamettin ONK
Konya'da Şifalı Otlar . . . . . Celâlettin KİŞMİR
«Prizren Halk Edebiyatı ve Ağız Özellikleri» . . . . . Necip P. ALPAN
Eğîn'de Hayrat Ağaçlar ve Kalmuk Bahçeleri . . . . . Mehmet Hilmi GÜR
Folklorcularımız: Mehmet Hilmi Gür (1908-1975) . . . . . İhsan HİNÇER
Kitaplar Arasında: «101 Anadolu Efsanesi» . . . . . Dr. Fikret TÜRKMEN
Aynı Olayları: Söğüt'te Çadır - Otağ Tipi Müze — Amerika'da Yapılan Folk-
lor Festivali'nde Türk Ekibi Birinci Oldu — TÜMATA'nın Araştırma ve Tanıt-
ma Çabaları — Bademler Köyünde Konser ve Sergi — ABD'de Türk Folklor
Bülteni Yayınlanıyor — Macaristan'da Çoksesli Uygulamalı Türk Halk Türkü-
leri Plağı Yayınlandı — 14/18 Haziran'da İstanbul'da Uluslararası Folklorik
Müzik Kongresi Toplanıyor . . . . . Gürsel HİNÇER
Abidin Bey Ağıdı . . . . . Erkan KÂMİL
Bir Antakya Hikâyesi: Uçtu Uçtu Kaz Uçtu . . . . . Dr. Edip KIZILDAĞLI
Uluslararası Karikatür Yarışması ve Nasreddin Hoca Festivali . . . . . T.F.A.
Tansuğ'un Kadın Giyimleri Sergisi ve İzmir'de Açtığı Müze . . . . . Nursel HİNÇER
Kars'ta Söylenen Maniler . . . . . Ülker KIRZIOĞLU

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 335

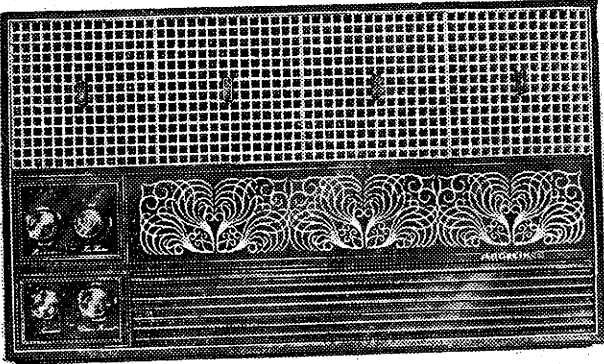
KURUŞ: 500

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

161

YAZ BUNALTIR

ARCELİK FERAHLATIR

Yazın boğucu sıcaklarında,
evinizde, işyerinizde
en çok özlemini duyduğunuz
sey, serinliktir...

tozsuz, nemsiz, tertemiz
bir havadır.

Bunları en iyi biçimde
Arçelik Klima Cihazı sağlar.
Doyumuz ferahlığı...
özlemini çektiğiniz ortamı
Arçelik sunar size.

- mevcut tesisatta çalışır, ülkemizin elektrik koşullarına uygundur
- montajı Arçelik teknisyenlerince ve ek ücret alınmadan yapılır
- uygun fiyat ve ödeme koşullarıyla sunulur
- 5 yıllık garantiye sahiptir
- mobilyalarınızla tatlı bir uyum sağlayacak renk ve görünüştedir

Yeni Ajans

(Yeni Ajans : 234 — 62)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

HAZİRAN 1977

İÇİNDEKİLER :

- Halk Hikâyeleri ve Şiirlerinde Dağlar . . . . . Murat URAZ
Folklorik Tıp ve Kaphıçalar . . . . . Dr. Ayşegül DEMİRHAN
Karaca Oğlan'ın Yaşadığı Yüzyıl Üzerine —2— A. Saim EMİRMAHMUDOĞLU
Anadolu Aydınlığı . . . . . İsmet Zeki EYÜBOĞLU
Sazşairleri: Samed Vurgun (1906-1956) . . . . . Nizamettin ONK
Konya'da Şifalı Otlar . . . . . Celâlettin KIŞMİR
«Prizren Halk Edebiyatı ve Ağız Özellikleri» . . . . . Necip P. ALPAN
Eğin'de Hayrat Ağaçlar ve Kalmuk Bahçeleri . . . . . Mehmet Hilmi GÜR
Folklorcularımız: Mehmet Hilmi Gür (1908-1975) . . . . . İhsan HİNÇER
Kitaplar Arasında: «101 Anadolu Efsanesi» . . . . . Dr. Fikret TÜRKMEN
Ayın Olayları: Söğüt'te Çadır - Otağ Tipi Müze — Amerika'da Yapılan Folk-
lor Festivali'nde Türk Ekibi Birinci Oldu — TÜMATA'nın Araştırma ve Tanıt-
ma Çabaları — Bademler Köyünde Konser ve Sergi — ABD'de Türk Folklor
Bülteni Yayınlanıyor — Macaristan'da Çoksesli Uygulamalı Türk Halk Türkü-
leri Plâğı Yayınlandı — 14/18 Haziran'da İstanbul'da Uluslararası Folklorik
Müzik Kongresi Toplanıyor . . . . . Gürsel HİNÇER
Abidin Bey Ağdı . . . . . Erkân KÂMİL
Bir Antakya Hikâyesi: Uçtu Uçtu Kaz Uçtu . . . . . Dr. Edip KIZILDAĞLI
Uluslararası Karikatür Yarışması ve Nasreddin Hoca Festivali . . . . . T.F.A.
Tansuğ'un Kadın Giyimleri Sergisi ve İzmir'de Açtığı Müze . . . . . Nursel HİNÇER
Kars'ta Söylenen Maniller . . . . . Ülker KIRZIOĞLU

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 335

KURUŞ: 500

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

800'den fazla şube ile
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde

T.C. ZIRAAT BANKASI

(Basın : 60177/A. 20190 - 63)

**EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA**

AKBANK

**ANADOLU
BANKASI**
SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
KISACASI
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor : 65)

(Folklor : 64)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALK BİLGİSİ DERGİSİ

KURUCUSU VE SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 335

Haziran 1977

YIL : 28 — CİLT : 17

HALK HİKÂYE VE ŞİRLERİNDE DAĞLAR

Yazan : Murat URAZ

Türk mitolojisine göre dağlar; ilkel çağlarda Tanrı tanınmışlar, koruyucu görevini yapmışlar, başka Tanrı ve Tanrıçalara oturacak yer olmuşlar (1), ilk ana ve baba sayılmışlar, akrep insanları barındırmışlar...

Ünlü Türk kahramanlarına da alan olarak; büyük savaşlar dağ başlarında yapılmış, en önemlisi; Tanrılara at kurbanları oralarda kesilmiştir ki, başta Hun'lar olarak; Han-Yoan dağında her yıl Tanrı'lara törenlerle kurbanlar kesilirdi.

Dağların türeyişi de; Altaylı'lara göre; dünyanın yaratılışından sonra ilk insan, ağzındaki toprağı tükürmüş, bundan dağlar ortaya gelmiştir. Yine mitolojik bir inanışa göre de; Kara Han; yarattığı toprağı bir kuş göndermiş, o kuşun toprakları galalayarak yaptığı çıkıntılar birer dağ olmuştur.

Şaman dualarında Altay dağları için: «Atalarımız, büyük babalarımız zamandan Tanrı olmuşsun. Yer ve deniz yaratıldığı zaman, atalarımız ve analarımız sana Tanrı demişlerdir...» gibi sözler geçer.

(1) Büyük Tanrı Ülgen; Kara Han'ın yarattığı Sürve dağında oturduğu gibi, Kumarbi efsanesindeki Gök Kıralkı; Lalapançua, Fırtına Tanrısı da; Kandura dağında oturur, Tanrılar toplantılarını da Şepişa dağında yaparlardı. Yalnız Türkler değil; Çinli'lerin Tiyang Şang, Yunanlı'ların; Olimbos ve Parnas, Hirtli'lerin Mero ve Paravata (Himalaya) dağlarında da Tanrı'lar oturdu.

Hitit'lerin Hazzi dedikleri, Antakya'daki bir dağ da Kumarbi efsanesinde yer almıştır. Nammi dağı da insan biçiminde bir Tanrı idi.

Eski Türkler; çeşitli yönlerden dağlara büyük yükler ve kutsal nitelikler verdikleri gibi kahramanlarda da olağanüstü güçler tanımışlardı.

Türk kahramanlarından Alpamiş; gençliğinde ök atma egzersisi (exercice) yaparken, koca İskara dağının tepesini uçurmuştu. Başka bir Türk kahramanı da Usa dağını yanındaki dağın üstüne koyarak, tepesine çıkmış, Tanrı'ya ulaşmak istemiştir.

Türk kahramanları vücut yapısından da büyük idiler:

Firdevsi'nin; «Şehnâme»-sinde Efrasyap adı ile överek anlattığı Türk kahramanı Alp Ertonga; Semerkand kalesinin üstünde oturur, ayaklarını oradan Şerefşan deresine uzatarak yıkardı.

Türk kahramanı Manas'ın boyu beş metre idi.

Yine Türk kahramanı Gılgamış'ın ise, boyu on metreye yakın olduğu gibi, göğsünün genişliği de dokuz karış idi. Bu kahraman, sonsuz yaşama ilâcını bulabilmek için, çok eziyetli yolculuğa çıktığı sırada akrep insanların bulunduğu Maşu dağına da yolu düşmüştü.

Bu dağın bir yanı gece, bir yanı da gündüz idi. Bu yanların her biri ancak altı ayda aşılabildi.

Dağlar, dağ perilerini de barındırırlar. Bunlar insanlara iyilik eder, kötü ruhlardan korurlardı. Ama saygısızlık edenleri de cezalandırırlar.

lardı.

Anadolu ve Rumeli'de XIII. yüzyılın sonralarından bu yana; Osmanlı Devleti yönetimindeki Türklere gelince;

Bunlar içinde sevdiğine ulaşabilmek için ömürlerini yollarda çürüten âşık şairlerin de en büyük dertleri ve onları engelleyen dağlardı.

Sılaya çıkanlara ya da sevgilisi yolunda «ölümü şeker şerbeti» bilen âşık şairlere dumanlı ve karlı dağlar çok zamanlar geçit vermezlerdi.

Her ne kadar Âşık Ömer, bir atasözünü mısralaştırarak:

Ne kadar ulu dağ olsa bir tarafı yol olur.
Derse de bu, her dağ için olamazdı.

Dağlardan yol bulamayan âşık, dolaşık açıklardan, deré boylarından gitmek ister ama, bu ıssız derelerin kıyılarında, üç dört kulaç boyundaki sivri dilli, boz ya'da altı sarı üstü siyah korkunç yılanlarla karşılaşır, beti benzi korkudan kireç gibi olan bu yolcu, geri bakmadan kaçmak ve başka yerlerden dolaşmak ister ve:

Yılanlar dolu dere,
Nere gideyim nere?
Yer al kurban olayım.
Beni olduğun yerel

diye bağırır ve uzaklaşır ama, bu kez de önüne; balta girmemiş, insan ayağı basmamış, ağaçlarında garip kuşlar öten, içinde vahşi hayvanları barındıran karanlık ormanlar dikilir...

Akşam karanlığı basar, sevdiği yoluna baş koymuş âşık yolcu durur. Bulunduğu yere devrilir gibi çöker, korkar, ağlar ve dalar... Gözlerinin önüne korkunç hayaller gelir... «Cin seher» olunca gözlerini açar ki o korkunç hayaller «sıra kadem basmış?...»

Kalkar, yürür ve:

Bu benim çektiğim aşkın belası!

ya da:

Üstümse hep karaları giyeyim,
Aşkın ile bu yollarda öleyim.

Gibi sözler ağzından dökülür.

Dağlar, dereler ve ormanlar böyle!... Bu âşık nerelerden yol bulur da gider?...

Kefvan yollarından gidebilse; sevgilisini bulabileceğini umut ettiği yerlere, dayanılmayacak kadar uzaklara düşer. Kesek ve keçi yollarından gitse, onlar da bin bir türlü dert ve zahmetle dolu... Can yoldaşı olmak için kendine kıymayacak yabanî hayvanları bile arar da bulamaz.

Yine:

Yol verin geçeyim dumanlı dağlar!
Diye yalvarır, ve dağlar arasında perişan durumdaki bu âşık:

Dağlar dağladı beni,
Gören ağladı beni.
Çıksın Feleğin gözü,
(İpsiz bağladı beni).

der ve vahllanır ama bu, yalnız dağlar geçit vermedikleri için değil de, feleğin öne sürdüğü mihnetler ve engeller için de denir.

Dağların iki üç aylık yazı kısa bir rüya gibi gelip geçer. İşte ancak bu mevsimde; lâleleri, sümbülleri, sarı, pembe ve mor çiçekleri ve kırtıl otların üzerinden geçerek; dağ, taş, dere, tepede demeden gitme olanaklarına kavuşan âşık bu kez:

Yol verin geçeyim lâleli dağlar!
der ve gider... gider...

Arada bir sevinerek şöyle de der:

Her yanda imanın çığır,
İner düz ovayı boylar.
Yeşil baş sunalar oynar,
Çalkanır göllerin şimdî.

Sevdiği kara kızı bulmak için, Karaca Oğlan da bu acıları çekmiş idi ki, yaz gelince o da:

Yağmur yağar mor sümbüller bitirir,
Yel esince reyhasını götürür,
Sarı çiçek sayvan kurmuş oturur,
Çimeni çiçeğe karışmış dağlar!

Demişti.

Çok geçmeden o lâleli, sümbüllü dağlar yine soğuk çehresini gösterir. Her taraf karlar ve buzlarla kaplanır. Artık yine yazı beklemekten başka yol yok. Âşık şair de dağlara, derelere bakarak:

Çemreler gelince çözülür buzu.

Der ve kendine teselli verir ama, karlar ve buzlar eriyince azgın seller de ovaları kaplar.

Halk hikâyecilerine ve şairlerine göre; dağların «cana kıyanı ile kıymayanı ve acayip halileri...» olanları da vardır.

Bunlar da zalim dağlar, merhametli dağlar, ses veren dağlar, sese ses veren dağlar ve ağlayan dağlardır.

Zalim dağların dertleri ve tehlikeleri çoktur ve büyüktür. Sayılmakla bitmez. Halk şairlerinden Kâtibi de dağların dertini çektiği için:

Kerbelâdir yolun dağlar

Demişti.

«Kervan kıran Yıldız» diye düzenlenmiş bir ağıt vardır. Bu ağıt; sabaha yakın, bulutsuz havada görülen ve Kervan Kıran Yıldız! adını alan «Sabah Yıldızı»ni görerek yola dizilen kervanın, çok geçmeden başlayan tipiye tutularak dağ yollarında karlarla örtülüp can vermeleri üzerine söylenmişti. Yedi bölüm olan bu ağıtın bir bölümü şöyledir:

Seni gördüm sabah sandım,
Parlayışına aldandım.
Sonra karlara boyandım.

Yıldız, yıldız, yıldız, yıldız!

Sana Kervan Kıran derler,
Bana dertli civan derler,
Sarı Yıldız doğdu derler,

Yıldız, yıldız, yıldız eyyy...

Hikâye kahramanı Ferhat ta; sevgilisi Şirin'ine (1) ulaşmak, ona su yolu açmak ve süt götürebilmek için çok dik ve sarp olan Bistun (2) dağıni kazma ile delerek yol açmaya uğraşırken; Şirin'in ayrı bir âşığı olan Husrev'in da-

(1) Şirin, evlât bırakmadan ölen bir hükümdarın yerine geçen Mehin Bânü adlı bir kızın kardeşidir. Mehin Bânü, Şirin'e bir köşk yaptırmak ister. Bu köşkü Bilhat adlı bir ressam süsler. Bunun da Ferhat'ında bir oğlu vardır. Babasının çalıştığı sıralarda o da köşke gelir giderdi. Bu arada Şirin ile birbirini severler. O arada Şirin; uzak bir yerdeki suyun köşke bağlanmasını ister. Ferhat bunu başaracağına söz verir. O sıra Hüzmüz adlı bir hükümdar, Şirin'i; Ferhad'a almak ister. Vermeyen Mehin Bânü ile savaşı. Ama Hüzmüz'ün de, Husrev adındaki oğlu da Şirin'e âşık olur. Ve hikâye ikiye bölünmüş olur.

Ferhat Bistun dağında, üzerine akdığı su işini yerine getirmek üzere kazma elinde çalışırken, Husrev'in dedisi bir yalan kurarak, Ferhad'ın yanına gelir ve Şirin'in öldüğünü söyler. Ferhat da bu haber üzerine orada kazmayı başına vurarak intihar eder. Bunu duyan Şirin koşar gelir. Ferhad'ın üstüne kapanarak hançerini kalbine saplar ve ölür.

Bu yalanı kuran dede da cezasız kalmaz. Dağda önüne çıkan bir arslan tarafından parçalanır.

Bu dağ yarma işinden sonra Ferhad'a «Kühken: dağ yarıcı» adı da verilmiştir.

(2) Bistun dağı; Hemedan ile Hilvan arasında korkunç ve dik bir dağdır.

dışı bir yalan kurarak Ferhat'a: «Ferhat ne uğraşırın? Şirin öldü, Topraklar başınal» demesi üzerine, deliye dönen Ferhat; elindeki kazmayı hemen başına vurarak; «Allaha borcu olan bir canı orada teslim etmiş...».

Dağların öyle çetin ve aşılabilen yerleri, aşılma bile öyle sarp ve «sık kıvrımlı» yolları vardır ki, kervan çağlarında dayanılmaz zahmetler ile karşılaşılan bu yerlere: Kayış kıran, Palan dökken, nal attıran, kuskun koparan... gibi adlar vermişlerdi. Erzurum'un «Kop» dağı dolaylarında kışın tipi altında kalarak ölenler üzerine kurulmuş «Yüreklar acısı» hikâyetini şirlerinde

Ne yaman söylerler seni Kop dağı!
mısralı geçer.

Göze gözü göstermeyen puleklerin (tipilerin) kapattığı büyük dağlardan; Kop, Zigana, Sipikör, Gâvur dağı, Köse dağı, Toroslar, Sübhan dağı, Ercliyas dağı, Ağrı dağı, Dumlu ve Karapazarı gibi dağlarda ve Durna Belli, İğde belli, Tahir gediği ve Sivriiler Boğazı gibi çeşitli adlar taşıyan beller ve gediklerde geçmiş korkunç olayları anlatan hikâyeler çoktur. Kurt Boğan, Kurt Alan (alanı) gibi yerlerde de tehlikeli olaylar geçmiştir.

Âşık Çağlayan da heybetli Ağrı'nın ulaşılabilen yüksek tepesini bir yana bırakarak, etekleri için de şöyle der:

İşlemez vesâit tipi var diye,
Gündüzleri benzer ıssız geceye,
«Sakin burdan bir kuş uçurman» diye
Verirsin dağlara fermanın Ağrı!

Zalim dağlardan ayrı; cana kıymayan, merhametli ve geleceği haber veren dağlar da vardır. Ama bu «Çehrede» olan dağlar çoğu sapa yerlerde bulunduğu için onlardan geçmek her yolcuya «nasip» olmaz.

Kimi dağların da bir yerinde toplanmış ağaçlık, ya da orman bulunur. Halk hikâyecileri ve şairleri bunlara «Arslan yelesi dağlar» derler.

Ağaçsız dağların kimine de «Köse dağ, Kel-dağ» derler.

Ses veren, bir de sese ses veren dağlar vardır: Kimi dağlar, daha çok geceleri, gökyüzü bulutsuz ve yıldızlar ışıldarken; karlar yağdıktan sonra uğultular ve iniltüler yapar. Ya da gök gürültüsü gibi gürültüler çıkarır. Arada, birden parlayan ve sönen aydınlıklar olur. Ama bunlar şimşek değil. Ömrü yollarda geçen âşık ve şairler; bu sesleri ve parıltıları kendilerine göre uğurlu ve uğursuz diye yorumlarlar.

Bu sesler için şöyle diyenler de olmuştur:
Zemheri gelince «Hul.» çeker dağlar,
Tipiler altında her taraf ağlar.

Ses verir dağlarla dereler, bağlar,
Kış derdi böyledir, canları deler.

Sese ses veren dağlara gelince; bunlar ancak aşık şairlerin seslerine cevaptır. Dik, sarp ve birbirine yakın dağlar arasında, gönlü yanık aşık, yolculuğu sırasında sıkılsa da; uzun ve yüksek sese bir «Offff...» ya da «Ah felekl.» dese dağlar da hemen ona bunları söyler. Bu yanık olayını aşık şair, dağın kendisine verdiği cevap diye alır, ve:

Sesime ses veren dumanlı dağlar.

diye bir mısraın bulunduğu şiir de «Maya : Uzun hava» olarak bestelenmişti (1).

Ağlayan dağlar : Dağlardan kiminin ağladığına şiirlerinde yer verenler de az değildir :

Hey dağlar, ulu dağlar!

Baş başa vermiş ağlar.

dedikleri gibi :

Dağlar siz ne dağsınız?

Kardan kemer bağlarsınız.

Gül sizde, bülbül sizde,

Daha niçin ağlarsınız?

diyener olmuştur.

Altaylar'da da «Kadin Dağı» denilen bir dağ vardır ki, bu dağdan her zaman ağlar gibi sesler duyulur. Bu sesler, savaşlarda ölen kocalarına ağlayan kadınların sesleridir.

Bir de perspectif kurallar hiç uygulanmadan, düşünülen ve istenilen konuyu, çizgi ve boyalarla gösteren, eski minyatürlerin çok acemice bir örneği olarak halk arasında yapılmış resimler vardır ki bunlardan biri de yaparı bilinmeyen bir resimdi. Bu resim çerçeveye konur, camlanır, evlerin ve kahvelerin duvarlarına asılırdı.

Resim şöyle idi :

İki büyük dağın arasına, Arap harflerinden olarak göze benzeyen «He» harfi konulmuştur. Yan yana bulunan bu gözlerden yağmur gibi yaşlar dökülür. Bu yaşlar, dağların aşk göz yaşlarıdır. Aşkın ne kadar acı olduğunu gösterir.

(1) Şair Şeyhi de (1371 - 1430) dağlarda sese ses veren yankıyı «Hamâme»sinde anarak, boynuzları kiminin ay ve kiminin de halka halka yay gibi olan öküzlerin çıkardığı sesler için gerek anlamda şöyle kullanmıştır :

Böğürüşüp çün vururlar âvâze,
Yankulanurdu dağ u dervâze.

«He» harfinin üzerine de «Ah Minel aşk» yazılmıştır.

**

Aşık şairler; Dağlardan ve Kûhî Ormanlardan (Karanlık ve sık demek isterler) yolculuğa çıkacakları zaman, yolda ilk rastlayacakları ehil ve yabani hayvanları düşünürler. Bunların da uğurluları ve uğursuzları olduğu için, sevdiğini aramak için yola çıkan aşık, bunlardan hangisine rastlarsa, yolculuğunun nasıl geçeceğini anlar ve sevdiğine kavuşup kavuşamayacağını ona göre yorumlardı. Başta Kurt olarak at ve tilki uğurlu hayvanlardan sayılır, «adı batası çaka! İse» en uğursuz hayvan biliniyordu. Buna rastlayanın işi hiç iyi gitmez. Tavşan da halkın arasında denildiği gibi; kimine uğurlu ve kimine uğursuzdu.

**

Bir de efsaneleştirilmiş, İslâm ve Türk âleminde de yer etmiş bir heyulâ dağ vardır ki bu da Kaf Dağı'dır. Bu dağ da Türk hikâyelerinin kimisinde yer alır (1).

**

Dağlar karşısında dermansız kalan aşıklar : Aşık şairlerin de artık yollarda, izlerde çektikleri zahmet ve eziyetler üzerine dizlerindeki derman kalmayanları ve ihtiyarlayanları olurdu ki, bunlardan İsmail adlı halk şairi şöyle dert yanmıştır:

Başında da pâre pâre karın var,

Hiç gitmez başının dumanı dağlar.

Ya benim aşmaya dermanım mı var?

Kestin takatimi, amanım dağlar.

Karaca Oğlan da sonunda bu aşık şairler gibi, dağların önünde «Dermansız kaldığını» şöyle

(1) Kaf Dağı : Bu dağın büyüklüğü, yeri ve görevleri üzerinde çeşitli efsaneler kurulmuştur.

Taberi tarihi bu dağı şöyle anlatır :

«Kaf dağı dedikleri bu cihanı çepçevre kuşatmıştır. Cihan, Kaf dağının içinde şol yüzük içindeki parmağa benzer; andan sonra bu Kaf dağı, yeşil zümrütten yapılmıştır. İşbu göklerin gök renk görüldüğü, bu Kaf dağının aksi düştüğüdür. Yoksa gökte renksiz renk yoktur. Âdem oğlanı ol dağa varmak mümkün değildir. Şundan ötürü kim, dört ay tam karanlıkta gidilir. Anda hiç gün yoktur. Bu Kaf Dağı yerin temelidir. Eğer Kaf Dağı olmasaydı yer deprenmekten hâli kalmazdı.»

Halk Hekimliği ve Tedaviler :

FOLKLORİK TIP VE KAPLICALAR

Yazan : As. Dr. Ayşegül DEMİRHAN

Folklorik Tıpta Kaplıcaların önemi büyüktür. Yurdumuz ise maden suyu ve kaplıca bakımından dünyanın en zengin yerlerinden biridir. Nitekim sularımız arasında şifa özellikleri nedeniyle tarih boyunca ün kazanmış ve dünyaca şöhrete kavuşmuş olanlar çoktur. Mineral sular tıpta eskiden beri birçok hastalıkların tedavisinde kullanılmıştır. Bugün modern tıpta yapılan bazı fiziksel ve kimyasal analizlerle bu suların hangi hastalıklara iyi geldiği anlaşılmaktadır. Bundan başka maden sularının taşıdığı ekonomik önem de büyüktür ve bunlar değerli bir gelir kaynağı sayılırlar.

Folklorik Tıp Yönünden Kaplıcalar :

Halk arasında birçok nedenlerle kaplıcaya gidilir. Bu suların romatizma, siyatik, karaciğer yetersizliği, deri hastalıkları, tansiyon yüksekliği, gut, diyabet, şişmanlık, barsak hastalıkları, kadın hastalıkları vs. gibi çok çeşitli hastalığa iyi geldiği bilinir. Nitekim gerçekten bunlardan bazılarının modern tıp yönünden araştırılması yapılarak bazı hastalıklara iyi geldiği ortaya çıkarılmıştır.

Türkiye'de birçok ilde çok çeşitli kaplıca vardır. Bunların bir listesini bir başka yazımızda vermeye çalışacağız.

yakınır :

Yücesinde namlı namlı karın var,

Seni yaylayacak zamanım dağlar.

Başından aşmaya yoktur takatim,

Kalmadı dizimde dermanım dağlar.

Ama Karaca Oğlan, yine sevdiği Kara Kızı düşünmekten kendini alamaz ve :

Karac'oğlan der ki çöktüm oturdum.

Bağ ve bahçesinde meyve bitirdim.

(Alın top perçemli) yavru yitirdim,

Bir köşende kaldı gümanım dağlar.

Yine yollarda ömrünü «kütâh» etmişlerden birinin düzenlediği şöyle bir türkü de vardır :

Yüce dağlar seni nasıl aşayım?

Nasıl geldim bu yollara aşayım?

Kadir Melâm; ağlayayım, taşayım!

Yakma ninem gönlüm yârel yakma!
Dağlar; türkülerde, halk arasında düzenlenmiş manilerde yer ettiği gibi, üzerlerine kurulmuş atasözlerle de vardır.

Bu yazımıza bir örnek olarak Gemlik kaplıcalarını aldık. Rivayete göre Bizans Kralının kızı Modanya 600 yıl önce Gemlik kaplıcalarında yitirilerek güzel bir yüze sahip olmuştur. Orhan Gazi gibi pek çok kumandanlar savaş dönüşünde yaralılarını bu sularla tedavi etmişlerdir. Bugün halk arasında Gemlik kaplıcalarının romatizma, deri hastalıkları, nevrâli, nevrit, kalp hastalıkları, hemipleji ve dimağ yorgunluğu gibi rahatsızlıklara iyi geldiği bilinmektedir. Nitekim bu kaplıcaların bu etkileri modern tıpta da onaylanmıştır. Özellikle çok çalışmadan doğan dimağ yorgunluğuna Gemlik kaplıcaları salık verilir.

Nitekim biz de folklorik bir çalışma olması için Gemlik'in Terme Kaplıcasını ziyaret ettik. Gayet modern bir kuruluş olan bu kaplıca, İstanbul-Bursa devlet karayolu üzerinde olup yolcuların uğrak yeridir ve aynı adı taşıyan otele bağlıdır. Halk arasında yaptığımız araştırmalara göre, bu kaplıca özellikle deri hastalıkları, romatizma, yorgunluk, sinir hastalıklarına iyi gelmektedir. Kaplıcaya belirli bir ücretle girilmektedir. Şifalı sular bir havuzun içine devamlı olarak akmakta ve berrak bir görünüm kazanmaktadır. Bu kaplıcanın uğrak yeri olması nedeniyle özellikle yolcuların yorgunluğunu giderici bir kuruluş olduğu da bilinmektedir.

Sonuç: Eskiden olduğu gibi bugün de kaplıcalar tıp açısından çok önemli şifa kaynaklarıdır. Nitekim gün geçtikçe bunlarla ilgili bilgilerimiz açıklığa kavuşmakta ve modern tıp yönünden hastalara salık verilen en önemli tedavi kaynakları olmaktadır.

LİTERATÜR

- 1) Koca, Dr. İsmail ve Deniz, Dr. Oktay: Türkiye'nin Kaplıca Tıbbi Turizminin Bugünkü Durumu ve Geleceği. Sağlık Derg. C. XLV. Sayı. 11-12. Kasım-Aralık, 1972.
- 2) Reman, Dr. Rıza: Balneoloji: İst. 1942.
- 3) Şehsuvaroğlu, Prof. Dr. Bedi. N: Arşivleri.
- 4) Tuna, Dr. Necdet: Romatizmada Kaplıca Tedavisi. Ankara, 1976.
- 5) Ünver, Prof. Dr. A. Süheyl: Selçuklular Zamanında ve sonradan Anadolu Kaplıcaları Tarihi. Konya Mecm. No. 30, 1930'dan ayrı baskı.

KARACA OĞLAN'IN YAŞADIĞI YÜZYIL ÜZERİNE

— II —

Yazan : A. Saim EMİRMAHMUDOĞLU

Türk Halk Şiirinin büyük ustası Karacaoğlan'ın yaşadığı yüzyılı saptamanın önemine bu yazı dizimizin ilkinde kısaca dokunmuştuk.

Ahmet Hamdi Efendi'nin yüz yıl önce yazdığı hatıra defterinde, şairimizin Maraş'ın yeni beşlerinden Ali Bey'in «divanını seyir ile» şu,

Seherde uğradım bir âdil Han'a
Dostum Sultan olmuş ilin üstüne
Divanını gördüm oldum hayrane
Selâmına durdum yolun üstüne

dörtküyüyle başlayan koşmayı söylediği yazıldığına göre, ilin üstüne Sultan olan bu âdil Han'ın kim ve ne zaman Sultan olduğunu tesbit etmek, Karacaoğlan'ın ne zaman yaşadığını tesbit etmek olur.

Böyle olunca, Maraş tarihine topluca ve kısaca gözattıktan sonra «Maraş'ın yeni beğlerinden Ali Bey»'in kim olduğunu ve hangi tarihte «ilin üstüne Sultan» olduğunu araştırmak gerekir:

Tarihsel belgeler, Maraş'ın Anadolu tarih süreci dışında kalmıyarak sayısız tarih olaylarına sahne olduğunu göstermektedir. Maraş ve çevresinde yapılan araştırmalarda Maraş'ın tarih öncesi çağlara kadar uzanan çok eski bir geçmişi olduğunu ortaya çıkarmıştır (1).

Maraş tarih boyunca da Hititler, Asurlar, Makedonyalılar, Romalılar, Bizanslılar, Araplar ve Selçuklular arasında eldeğiştiregelmiş önemli bir merkezdir. Selçuklu Devletinin parçalanmasıyla Anadolu'da birçok bağımsız beylikler doğmuş, bu arada Maraş ve dolaylarında da Dulgadir (Zülkadriye) beyliği kurulmuştur (1337-1522). Bundan sonra tarihler Maraş'ın idari tarihçesini, Osmanlı Egemenliğinde Zülkadriye eyaleti (1522-1866), Halep vilâyetine bağlı Maraş Mutasarrıflığı (1866-1909), Müstakim Maraş Mutasarrıflığı (1909-1920) ve 1920'den itibaren Maraş Vilâyeti olarak bölümlere ayırır (2).

(1) Prof. Dr. Kılıç Kökten —Sürelî diptarih araştırmaları hakkında rapor— Türk Arkeoloji Dergisi S. 11 - 1, Ankara 1961.

(2) Komisyon —Maraş İli Yılı, 1967. Tarih ve kültür bölümleri— Dönmez Ofset Basım-eri - Ankara.

Konumuzla ilgili bölüm ise, Dulgadir (Zülkadriye) Beyliği ile Osmanlı Egemenliğinde Zülkadriye (Maraş) Eyaleti bölümüdür. O halde Dulgadir beyleri ile Osmanlı Egemenliğinde Maraş Eyaleti valilerini araştırmak gerekir. Bunlar arasında Ali adında hangi «Bey» ya da «Paşa»lar gelmiş geçmiştir?

Tarih, 200 yıla yakın hüküm sürmüş olan Dulgadirli (Zülkadriye) Beyliği hükümdarlarını şöyle sıralar:

- 1 — Dulgadir oğlu Zeynüddin Karaca Bey (1337-1353).
- 2 — Karaca Bey oğlu Gars al-Din Halil Bey (1353-1386).
- 3 — Karaca Bey oğlu Şaban Sülî Bey (1386-1398).
- 4 — Halil Bey oğlu Naşir al-Din Mehmet Bey (1398-1443).
- 5 — Mehmet Bey oğlu Şişman Süleyman Bey (1443-1454).
- 6 — Süleyman Bey oğlu Malik Arslan Bey (1454-1466).
- 7 — Süleyman Bey oğlu Şahbudak Bey (1466-1468).
- 8 — Süleyman Bey oğlu Malik al-Muzaffer Şehsüvar Bey (1468-1472).
- 9 — Süleyman Bey oğlu Şahbudak Bey (2. defa 1472-1480).
- 10 — Süleyman Bey oğlu Alâüddevil Bozkurt Bey (1480-1515).
- 11 — Şehsüvar Bey oğlu Ali Bey (1515-1522).

Ali Bey'i bazı tarihler Dulgadir Beyliğinin son beyi, bazıları Osmanlı Egemenliğinde Zülkadriye (Dulgadir) Eyaletinin ilk valisi olarak yazırlar.

Şimdi bir kez de Osmanlı Egemenliğinde Zülkadriye (Maraş) Eyaleti valilerine gözatalım. Bu dönem, 1522 ile 1866 yılları arasındaki valileri kapsamaktadır. Bunların tamamı henüz bilinmemektedir. Bilinenler 6'sı Mir-i Miran ve Beylerbeyi olmak üzere 17'si vezir ve kalanı paşa rütbesiyle 67 validir. Bunlar arasında Ali Paşa adında sekiz valî vardır. İkili 1767-1768 tarihinde, diğerleri daha sonra valilik yapmışlardır ki, Karacaoğlan'ın koşması XVIII. ve XIX. yüzyılda valilik yapmış olan bu kimseler için söylenmiş

ANADOLU AYDINLIĞI

Yazan : İsmet Zeki EYÜBOĞLU

Anadolu aydınlığı deyince halkbilgisi varlıkları, şu adı sanı bilinmeyen, büyük büyük kapılarda yerilen, küçümsenen güzelim insanların yarattıkları düşünce ürünleri serilir gözler önüne. Kanımızın sıcaklığı, gözümüzün ışığı, elimizin gücü demek gerek bu yeni mi yeni, yeşil mi yeşil uygarlık ürünlerine. Yeryüzünde halkbilgisi yaratmaları alanında bir eşi, benzeri daha bulunmayan kaynaklı Anadolu. Yaşamak ovasından kilime, ceoime, tünküye, deyme, atasözüne, düğün derneğe, oyuna, eğlenceye değin ne varsa, halkbilgisi kavramı altında toplanan ne, biliniyorsa Anadolu'dadır en bolu, en çoğu, en değerlisi. Buna karşılık el değmemiş, ayak basmamış, göz görmemiş düşünce ürünleri vardır Anadolu'nun.

En yeni sanılan bir geleneğin, en güçlü sayılan bir görneğin özünde binlerce yıllık geçmişin izlerini, insan sıcaklığını bulmak işten değildir düzenle çalışan bir araştırmacı için. Duygulara dayanan, geçici sevgilere bağlanan davranışlardan sıyrılarak düşünürsek giydiğimiz ço-

olamaz. Bir husus daha var. Yukarıda henüz bilinmediğinden söz ettiğimiz valiler arasında, XVII. yüzyılda valilik yapmış Ali adında Maraş valileri de tesbit edilebilir. Ancak Osmanlı Eyalet valiliklerine «Paşa» rütbe ve ünvanlarıyla vali atanırdı. Akşehirli Ahmet Hamdi Efendi «Maraş'ın yeni beğlerinden Ali Bey» dediğine göre, şair koşmasını Osmanlı Eyalet valilerinden herhangi bir «Ali Paşa»ya söylemiş olamaz. Geriye Dulgadir Beyliğinin son hükümdarı Şehsüvar oğlu Ali Bey kalıyor ki, koşmadaki sözcükler ve deyimler ile koşmanın teması bunu kesinlikle kanıtlar niteliktedir. Böyle olunca, Karacaoğlan'ın koşmasını, Şehsüvar oğlu Ali Bey'in başa geçtiği 1515 yılında, ya da iktidarda bulunduğu 1515-1522 yılları arasında söylediği ortaya çıkar.

Şairin koşmada kullandığı sözcüklerin, deyimlerin ve koşmasının temasının Şehsüvar oğlu Ali Bey ile bağlantılı olduğu başka noktalarda da görülmektedir. Bunlar yazı dizimizin gelecek yazısında açıklanacaktır.

rabin ovasını, su içtiğimiz kabin biçimini, ayağımızın çarığını, çobanlarımızın başlıklarını, evlerimizin ağaç süslemelerini İ.Ö. 2500 yıllarına, daha da ötelere götürme olanağı buluruz. Anadolu'da halkbilgisi varlıkları belli bir yılla, belli bir çağla başlayan bir olayın ürünleri değildir. Halkbilgisi varlıkları arasında en önemli sayılması gereken inançların kökenlerine inmek isterseniz İ.Ö. 8000 yıllarına varan belgelerle karşılaşırız. Köylerde evlerin kapılarının genellikle güneşe dönük olması, ekimlerin ay'ın doğup batışına bağlı bir düzene göre ekilip biçilmesi, adakların belli aylarda belli yerlere sunulması, kimi yerlerdeki sulara, kayalara, değ'lara saygı gösterilmesi çok eskilere giden inanç varlıklarıdır. Bu inançlar Anadolu insanının tarihini oluşturan, yaşama ortamını biçimlendiren birer özdür, birer ilkedir. Deve güreşinden horoz dövüşüne değin hayvanlarla ilgili eğlenceli oyunlar yeni değildir.

Anadolu'nun halkbilgisi varlıkları konusunda yapılan araştırmalar, incelemeler kökenlere gitmiyor, günümüzde olanla, uygulanısla yetiniyor. Oysa bilimle bağdaşır bir tutum değil bu. Halay'ın, köçek'in, horon'un, zeybek'in bunlar gibi sayısız halk oyunlarının nerede oynandığını yazmak, açıklamak önemli değil bir ülkenin uygarlığı yolunda. Önemli olan, o oyunun hangi kaynaklardan beslendiği, hangi aşamalardan geçerek geliştiğidir, onu bulmak, açıklamaktır. Oysa günümüzde yapılan halkbilgisi araştırmaları yalnız olanla, yüze çıkarla yetiniyor, kaynaklara inme gereği duymuyor. Bundan dolayı yapılan çalışmalar bir tarih gerçeğini aydınlığa kavuşturacak güçte değildir.

Halkbilgisi varlıkları, topluluğun özünü biçimlendiren, ona özellik, kişilik kazandıran yaratmalardır. Bu uygarlık ürünleri yılları, günleri belli tarih olayları gibi yorumlanamaz. Tarih olayı, eskimiş bir tarih anlayışına göre, belli bir yerde başlar belli bir yerde biter. Halkbilgisi varlıklarının böyle sınırlı bir gelişim çizgisi yoktur. Bunun en açık örneğini Anadolu'da yaşayan, Anadolu insanının özüne işleyen, tarihatlarda görürüz. Suyu «bismillah» diyerek içen bir kimsenin yüreğinde düğümlenen inancı, suya karşı duyulan saygıyı, sevgiyi İslâm diniyle başlatmak

olaylara yüzden bakmaktır.

Halk şiiirini incelediğimizde, «mani» denen dürtülük türünde şiir ürünlerine baktığımızda Anadolu insanının düşünce evrenini aydınlatacak örneklerle karşılaşırız. Halkbilgisi varlıklarının önemli bir kesimi olan bu yazın ürünleri toplunun yaşama düzeyini dile getirir. Halk düşüncesinden çok uyguladığını, yaşayışına karıştırdığına, şiire geçiriyor, bilmecesine, öyküsüne, masalına konu ediyor. Bir masalı incelediğimizde özünün çok eski düşünce ürünlerinden beslendiğini, inanç varlıklarından yararlandığını görürüz. Sözcü gelişen, ejder, dev türünden varlıkların karıştığı masallar eskiçağın çoktanrı dinlerinden kalma inanç kalıntılarıyla örülmüştür. Bunlar Anadolu'nun tarihine, geçmiş çağlardaki yaşama anlayışına ışık tutacak belgelerdir.

Halkbilgisi varlıkları bir tarih süreci içinde oluşur, biçimlenir, gelişir. Yerden ot bitercesine ortaya çıkmış, geçmişli olmayan bir halkbilgisi ürünü düşünülemez. Bir yandan da doğal çevreye bağlıdır halkbilgisi ürünleri. Doğal çevrede bulunmayan, oranın insanına yabancı olan bir varlık halkbilgisi ürünlerine giremez. Fıllı, timsahı bilmeyen bir topluluğun halkbilgisi varlıklarında bunları bulma olanağı yoktur. Ancak komşu uluslarla kurulan ilişkiler, düşünce alışverişleri sonucu böyle yabancı varlıkların aktarıldığı görülür. Anadolu halkbilgisi varlıklarında geniş bir yer tutan Hind, İran, Arabistan kaynaklı masallar üzerinde derinlemesine bir inceleme, bir araştırma yapılmış yabancı kökenli olduğu çıkar aydınlığa. Bunu yapabilmek için halkbilgisi çalışmalarını, araştırmaları, belli bir yerde, tarihte dayandırmaya gereği vardır. Bizde böyle yapılmıyor. Halkbilgisi alanında ne bulunursa Asya'dan 1071'den sonra gelmiştir Anadolu'ya diye köksüz bir yargıyla çıkılıyor işin içinden. Böyle bir tutum aydınlatıcı değil aldatıcı, derinlere, geçmiş çağlara yönelen araştırmayı önleyici oluyor.

Anadolu halkbilgisi varlıklarının çoğu inançlarla bağlantılıdır. Bu inançlar da binlerce yıl öncesine varır. Özellikle tarımla, düşüncelerle, yıllık derneklerle, şöenlerle, yolculuklarla, geleneklerle ilgili halkbilgisi varlıkları eskiçağ inançlarının izlerini taşır. Eleşleri, dokumalar, giyim-kuşam konusunda değişmeyen bir geleneği vardır Anadolu insanının. Kazılarda ortaya çıkan buluntular üzerinde yapılan incelemeler, bu konular

da, Anadolu'nun eskiçağa dayandığını gösterir açıkça. Yün, pamuk, keten eğirme araçları, örme araçları Hititlerden, Urartulardan beri değişmemiştir. Kaya kabartmalarında görülen giysi örnekleri, oyalalar, yün eğirmeler günümüzde de sürdürülüyor. Bugün kullanılan toprak kaplar, ağaç kaplar eskiçağda da kullanılıyordu. Kazılardan çıkan buluntulardan, Anadolu'da, topraktan, ağaçtan kap kaçak yapmanın çok eski olduğunu kanıtıyor.

Doğu Anadolu yörelerinde Hititlerden, Urartulardan kalma uygarlık ürünlerini günümüzün kilerle karşılaştırınca değişmeyen bir işçiliğin sürüp geldiğini görürüz. Bir Hitit, bir Urartu kadınının giysileri, başörtüleri, süstakıları ile günümüzde Doğu Anadolu'da kullanılanlar arasında benzerlik değil tıpkılık vardır. Ankara Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen, Frigya döneminden kaldığı ileri sürülen, büyük bir küpün üzerindeki düğün törenini yansıtan işlemler günümüzde yapılan düğünlerden ayrı bir nitelik taşıyor.

Anadolu halkbilgisi varlıklarını konularına göre ayırıp düzenleyerek inceler, eskiçağdan kalma buluntular üzerindeki işlemlerle karşılaştırırsak Anadolu insanının tarihini aydınlatacak olumlu sonuçlara varırız. Bunu yaparken düşünceleri de içine alan bütün oyunlar, giyim-kuşam, toprak-ağaç kaplar, süslemeler, örgü oyalaları, dokumalar, ev araçları türlerine göre düzenlenip eskiçağdan kalma benzerleriyle karşılaştırılmalı. Umulmadık olumlu bir sonuçla karşılaşırız. İyi bir inceleme, bu karşılaştırma sonunda, Anadolu halkbilgisi varlıklarının hangilerinin Asya'dan gelme, hangilerinin eskiçağdan kalma olduğunu kolayca serer gözler önüne. Böyle bir çalışma ayrı bir bilim dalının işidir deyiş yarıncılamak sorununa çözüm getirmez.

Bir Karadeniz türküsünü Anadolu'nun başka yöresinde bulamayız, horon denen oyun türünü başka yerde göremeyiz. Batı Anadolu ile Doğu Anadolu oyunları, türküleri, işlemleri, süslemeleri, dokumaları, giyim-kuşamaları ayrı özellikler gösterir. Bu ayrılıklar yüzde deşil özdedir. Bu halkbilgisi varlıklarının benzerlerini Asya Türklerinde bulamıyoruz. Demek ortada bilinmeyen, araştırılmamış bir olay, bir tarih gerçeği vardır. Bunun aydınlatılmasını yalnız başka bilimlerden, sözcüleş; budunbilimden (etnoloji'den) bekleme gereği yoktur. Halkbilgisi araştırmacısına düşen önemli bir görev var burada.

Sazşairleri :

SAMED VURGUN (1906 - 1956)

Yazan : Nizamettin ONK

Bir mesel kalmıştır ata-babadan,
Uçar da tor alır, kaçar da ceyran
Bir men deşilem ki hüsrüne heyran
Şöhretin yayılır her yana ceyran,
Ne güzel yaraşır Muğan'a ceyran.
Avcı insaf öyle geçme bu düzden,
O kara gözünü ayırma bizden,
Koyma yara geçe üreğimizden
Koyma öz kanına boyana ceyran,
Ne güzel yaraşır Muğan'a ceyran.

Samed Vurgun emânet etmiştir ceyranı. İstemiyor o kara gözlüyü boyasınlar kana... Onun vasiyetine uyarak vurmamayı avcıya söyleyen genç ozan Salih'in deşişine ne dersiniz? Buna yer vermeden geçmek de hoş olmasa gerek. Aşık Salih, Vurgun'a ayak uydurması (nazire)nda:

Zalim avcı: ne gezirsen bu yerde,
Ürküdüp kaçırma çöle ceyranı
O çöller kızına bir de yahşı bak
Gıyıp vururlar mi bele ceyranı?
Burda güller sini, kim cyradıydı?
Oru ürkütmyüp, oyatmayıydı
Amansız terbiye az tutmayıydı
Şovgunla bırakma sele ceyranı.

Yalvarırım alma onu rışana,
O çöller kızını boyama kana
Fermanım olsaydı gıymazdım ona
Koyma yaralıya, ele ceyranı,
SALİH'i istiyir ceyranı geze
O korkum getmesin, çıkanda düze
VURGUN'dan amanat kalıptı bize
Tafşırıp geğipti ele ceyranı.

Samed Vurgun (Vekilov) 1906 yılında Azerbaycan'ın Kazak ilinin Yukarı Salahlı köyünde dünyaya gelmiştir. Tahsilini yoksulluk içinde tamamladıktan sonra öğretilen olarak görev yapmıştır Azerbaycan'da...

Köklü yurt sevgisi donatır deşişlerini. Aşk, doşta, toplumsal konular ise deşişlerinin kudretini artırmaktadır. «Könül Defteri/1934» «Şiirler/1935», «Azad İlham/1939», «Seadet Uğrun-da/1942», «İstikbaş Teranesi/1947», «Muğan/1950», «Avrupa Hatıraları/1951» ve daha birçok şiir kitapları yayınlanmıştır. Ayrıca «VAKIF» piyesi seçkindir: 1796 yılında Karabağ'a karşı akınını anlatır, İran Şahı Ağa Muhammed Şah Karar'ın... Vakif ile aralarında geçen ateşin söz

Bugün Türk ulusunu, Türk uygarlığını, kültür kaynaklarını ulusal sınırlarımız içinde aramak acizlikten başka bir şey değildir. Üç kıt'ada at cınatan, beş kıt'aya yayılan Türk'ün dışındaki kültür hazinelerini yok denecek kadar biliyoruz.

Giltler dolusu eser bırakan Samed Vurgun, ancak biraz Doğu Anadolu halkınca bilinmektedir. Ben de söz etmek istiyorum bu büyük deşerden. Türk dünyasının biricik ozanından...

Buram buram Türk kokan Azerbaycan topraklarında, Nizamiler, Hakaniler, Ali Ekber Sabirler yanında üç üstün deha yetişmiştir. Divan edebiyatı ile Halk Edebiyatını birbirine bağlayan, her iki dalda en üstün deşişleri yazan Molla Penah Vakıf; Halk Edebiyatını akıcı üslup, renkli deşiş türleriyle süsleyen Göğçe'li Aşık ELESKER; gönüllere gömülü Samed VURGUN...

Aşık bağrım elde sedef bir sazdar
Min cevazla bir sualden danışağ,
Meydan kurağ, schbete edek, saz tutağ
Gül yanakda goşa haldan danışağ...

Euse alsam gül yamaktan, dođekdan
Düşman baksın hasret ka'sın uzakdan
Gel bezennen çıhağ elvan otağdan
Başındaki tırme şaldan danışağ...

VURGUN deşer bir dert bilen yar olsun,
Zülfü buruş, ağ sinesini kar olsun
Yahşı günde yaman günde var olsun
Kadir bilen aynı haldan danışağ...

Sağır duvar ötesinden sesini duymaktayız Samed Vurgun'un. Yurt sevgisinin ağır bastığı, deşişlerinde halkın samimi duygularına deşinmektedir. Aşk, doşta, sosyal konularda yaktığı deşişlerde zaman zaman yaşadığı dünyanın etkisi altında görülüyorsa, hiç bir deşiş efendiye hoş gelsin diye yazmamıştır. Ancak her yapığında muhabbet, her yapığında bir sanat izi görülmektedir. Kim sevmek ki Vurgun'un deşişlerini? Hangisi bestelenmemiştir? Hangisi saza, schbete mal olmamıştır?

Muğan Çölünde sürüler halinde geçen ceyran (ceyran), doğanın armağanı, çölün güzellik kaynağıdır. Ozan sebep arar deşiş yaksın. O halde Vurgun da ceyranı görür, yazmaz mı deşiş? Yerden ayağını kuş kimi üzüm,
Yay kimi dartılıp, ok kimi süzüm
Gene esirilmiş Muğan'a düzüm

Baş alıp gedirsen hayana ceyran,
Ne güzel yaraşır Muğan'a ceyran.

düellosunu işler.

Vurgun da her ozan gibi gönlünü kaptırır bir güzele:

Gedirler alıştır bağçalar, bağlar
Gızıl güller açır al yanağında
Hüsnüne heyranlık aşıkın teki
El-çekebilmişem bal yanağında.

Senden ayrı düşmek heyli çetindir,
Zalim insaf eyle bir menî dindir,
Sen güleride balkar doğağlarında
Yoksa ki yarasır bal yanağında.

Sen güleride açır bağçalarda gül,
Gülüşünden alır ilhamı bülbül,
Mene ele gelir bir üzüme gül
VURGUN'un bir buse a; yanağında.

Ozan sevdalanmıştır. Aşıktır. Kime? Gönlü verdiği muhayyel sevgiliye. O yürür, sevgilisi gelir. O döner, öbürü kaçar. İçlenir. Sarılır sazın sarı tellerine. Sarılır kâğıda, kaleme.

Bir sona terlandı tutup aradan
Girip ovlağına geldi-gayıttı.
Ahtariban yarın bulabilmedi
Baktım ki perişan oldu-gayıttı.

Baktım bu gelmeğin gayri gasdı var
Benzedip zebunu, şevki, sesi var
Anladım büilgarın yağın dostu var
Aıf ilhamından bildi-gayıttı.

Aklımı zay eden bu mah cemaldı (r)
Hurildi (r), peridi (r), ne ehli haldı (r)
VURGUN okumuştı, yağın saraldı
Böyle çengelîne saldı-gayıttı.

Çağının büyük saz üstadı ve değerli ozanı Aşık Şemşir'i de takdir eder Vurgun. Onun kendisini daima arayıp sormasını ister. Bir kez bir araya geldiklerini, saz, sohbet, muhabbetlerini şöyle dile getirir:

Aşık Şemşir deli dağdan geçende,
Keklikli daşlardan haber a; meni
Ceyran bulağından kızlar içende
Saz tutup, söz koşup yada sal meni.

Ay bürünüp, vurgu tüşüp dağlara,
Gözeller yığılıp gedir çaylara,
Menim bu derdimi de yaylaklara
Sinemden ovladı bir maral meni.

O ceyran bakışın bahdı uzakdan
Canımı oçlara saldı nahakdan,
Yüz ikle bir gonağ getsek uzakdan
Unutmaz âlemde ehl'hal meni.

Gelmişem gezmeğe sizin dağları,
Bahum yaylaklara doyunca barı

Bu yere şairin düştü güzarı
Bu yerden hoşladı, hoş iğbal meni.

Baht meni bu yere gonağ eyledi,
Gedirrem yamandı ayrılık derdi,
Deme Samed VURGUN geldi, gederdi
Unutmaz bu oba, bu mahal meni.

Şemşir'le görüşüm kaldı yadigar,
Unutmaz ne kadar canı beden var
Tellerde çalmağa diyar be diyar
Gezerem elimde şamçırağ benim.

Ay ışığı hangi ozanı etkilemedi ki, Samed Vurgun'u da etkilemesin. Yahya Kemal, Ahmet Haşim'e dek değerler gibi Vurgun ay ışığında yeşil bir bahçenin billür pınarı başında sevgilisi ile geçen zamanı nasıl tahayyül eder?

Ay ışığı, bulak başı göğ çemen
Bir ağ otağ, bir güzel kız, bir de men
Perde perde gâh ağlayan, gâh gülen

Oku güzel, oku güzel, koy sesin
Üreğimde kâman kimi titresin.

Kervan kervan göğde ulduzlar keçir,
Öz bahtımı herkes uduzlar keçir,
Gocalırıg, ömür keçir, gün keçir

Oku güzel, oku güzel koy sesin
Üreğimde kâman kimi titresin.

Sevebilmem sevmeyen arzular,
Bu dünyada, nece dünya arzular,
Muhabbetin ne ilki ne sonu var

Oku güzel, oku güzel koy sesin
Üreğimde kâman kimi titresin.

Vurgun'un deyişlerinde, doğanın özenerek yarattığı güzellik kaynaklarından dağlar, yaylalar, pınarlar geniş yer kaplar. «Dağlar» deyişleri çok çeşitlidir. Bunlardan sanki iki kişinin karşılıklı deyişidir gibi bir «dağlar» deyişmesin (a. b) de :

DEYİŞME

a. Biraları çadır çadır
Çok gelmişem özüm dağlar
İlhamımı senden aldım
Menim sazım, sözüm dağlar.

b. Üstünden kervan yermez,
Sulu ırmağların dağlar
Yaz da, kış ta hiç eksilmez
Küzeyin de karın dağlar.

a. Şen obanın bir yaylağı,
Her terlanın öz ovlağı
Dolaylar da mevsim çağı
Koy dayunca gezem dağlar.

b. Yazın, baharın bilinmez
Laçınların göğden inmez

Konya Folkloru :

KONYA'DA ŞIFALI OTLAR - HAZİRAN 1972

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

SAYI: 335

AT KESTANESİ: Tohumundan elde edilen yağ romatizmalı yerlere sürülürse iyi gelir. Bilhassa kol ve diz oynak yerlerine sürülür.

AYI ÜZÜMÜ: Halk arasında buna it üzümü de denir. Konya'da öteden beri çok kullanılır. Üzümü yendiği gibi, dal ve yaprakları da kaynatılarak suyu içilir. En çok böbrek ve idrar yollarının iyileşmesinde kullanılır. Ayrıca kuvvet vericidir. Hazmı kolaylaştırır, idrar söktürür.

Konya'da ateşli hastalıklara da it üzümü yaprağı kaynatılarak elde edilen suyu içirilir ve ateş düşürülür. İt üzümü suyu, azgın basur me-me iltihaplarını da iyiler eder.

AYRIK OTU: Toprak altında bulunan kısmı bilhassa şifalıdır. Bir kilosu on kilo suda bir kilo kalıncaya kadar vates üstünde kaynatılır. Sonra, hastalık derecesine göre fincan veya bardakla içilir. Bilhassa böbrek hastalıklarında kullanılır. Ayrıca vücuda kuvvet verir.

AYVA: İshalleri keser. Konya'da ishal olan çocuklara ayva şurubu verilir.

Ayrıca ayva çekirdeği de kaynatılarak elde edilen yapışkan madde deri hastalıklarında kullanılır. Damar sertliğine iyi gelir. Konya'da pişmiş ayva, yanık ve berelere sarılır.

ADA ÇAYI: Mide ağrılarında ve soğuk almada bire birdir. Konya'da eskiden evlerde çay yerine Ada çayı içilirdi. Tıpkı ihlamur gibi kaynatılır, hastalara da verilirdi.

Yamacında yüzün dönmez
Bozulmaz ilgarın dağlar.

a. .... bu dünya da

Bir gün ömrüm geder bade
VURGUN'u da salar ya da
Düz ilgarı bizim dağlar.

b. Ovuların gezer yargın,
Maralların bakar yorgun,
Gonağ geldi size VURGUN
Sevilsin güzarın dağlar.

Vurgun da her fani gibi 27/Mayıs/1956 günü aramızdan ayrılıp göçtü gitti. Yaşadığı sürede büyük taltifler arasında Azarbaycan İlimler Akademisi gerçek üyesi idi. Samed Yusifoğlu Vekilov idi adı. «Vurgun» deyişlerinin taşıyıcısı (mahlası) idi.

Evet :

Azızım ne canlar
Ne cananlar, ne canlar

Yıkılasın ay dünya
Senden gitti ne canlar.

Keilmeler :

Min: bin. Danışağ: konuşalım. Danışmak: konuşmak. Meydan kurağ: meydana çıkalım. Saz tutağ: Sazla türkü söyleyelim. Bezennen: süslen. Çıhağ: çıkalım. Zülfü buruğ: örülmüş saçıt. Yahşi: iyi. Eyni: aynı. Üzüm: koparayım. Baş almak: tetediği yere gitmek. Hayana: nereye. Nesel: örnek. Toralmak: çok hızlı geçmek. Bele: böyle. Ele: öyle. Ele: yabancıya. El çekmek: vaz geçmek. Ahtariban: arayıp ta. Gayıttı: geri döndü. Bulağ: pınar. Tüşüp: düşmüş. Nahak: haksız. Vurgu: aksedişli. Gonağ: konuk. Geldi-geder: ölümlü. Kâman: ok çekilen yay. Ulduz: Yıldız. Gocalırıg: ihtiyarlıyoruz. Ömür keçir: ömür geçiriyor. Gün keçir: gün geçiyor.

«PRİZREN HALK EDEBİYATI VE AĞIZ ÖZELLİKLERİ»

Yazan : Necip P. ALPAN

GURUR VEREN ÖRNEK BİR ÇALIŞMA :

Büyük Atatürk'ün 1932'de kurduğu Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve bunlara paralel olarak 1966'da kurulan Millî Folklor Enstitüsü, belirli zamanlarda düzenlediği ulusal ve uluslararası seminer ve kurultaylarla Türkoloji'ye yani Türk Dili, Folkloru ve Etnoğrafyası'na büyük katkılarda bulunmuşlardır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal sınırları içerisinde dil, folklor ve etnoğrafya araştırmaları yapmak kolaydır... Ama en önemli hizmet, yüz yıllardan beri Kafkasya, İran, Orta-Doğu ve Balkanlarda yaşayan Türk azınlıkların dil, edebiyat, gelenek ve göreneklerinin araştırılıp dile getirilmesidir.

1920-1940 yılları arasında o ülkelerde aşırı milliyetçi ve şoven yöneticiler hüküm sürdüğü için işbu alanlarda filolojik ve folklorik incelemeler yapmak zordu, hattâ tamamen olanaksızdı.

İkinci Cihan Savaşından sonra, Orta-Doğu'da özellikle Irak Cumhuriyeti'nde, Balkanlarda ve bilhassa Yugoslavya'da ulusal azınlıkların dil, din, kültür, eğitim, sanat, edebiyat ve basın-yayın hakları tanıdığı için, bu ülkelerde bilimsel amaçlarla Halk edebiyatı, müziği, dansları, giysileri, el sanatları... vb. konularında serbestçe çalışabilme olanakları hasil olmuştur.

Bu türlü çalışmalardan biri de, Yugoslavya'da otonom Kosova eyaletinin Prizren şehrinde değerli soydaşlarımızdan Sayın Nimetullah HAFIZ tarafından yapılmıştır.

Kosova'nın başkenti olan Priştine üniversitesinde Oryantoloji bölümünde Türk Dili asistanı olarak çalışan Nimetullah Hafız dostumuz, son yıllarda Türkiye ile Yugoslavya arasında kurulan dostane havadan yararlanarak, gerek turist olarak ve gerekse devletimizce dâvet edilerek folklor, dil vs. seminerlerinde çalışmak üzere yurdumuza gelmiş ve 1972 yılında İstanbul Edebiyat Fakültesinde öğretim üyeleri ile meslekî temaslarda bulunurken Prof. Dr. Faruk K. TİMURTAŞ'ın önerisiyle «Prizren Halk Edebiyatı ve Ağız Özellikleri»ni doktora tezi olarak almış ve hummalı çalışmalardan sonra bu ulusal ve bilimsel işi 1975 yılı sonunda başarı ile bitirmişti.

Teksir edilmiş 600 sayfalık oluşan bu önemli araştırma ürününde Önsöz, Giriş, İngilizce özet, bibliyografya, özgeçmiş ve bölge haritası 50; ninniler, tekerlemeler, deyimler, atasözleri, mâniler, destanlar, türküler, masallar 225; sesliler, sessizler ve morfoloji konuları 50; ve indeks kısmı da 300 sayfa işgal etmektedir.

Yazar Önsöz'de, tezin seçiliş nedenini özet olarak şöyle ifade etmektedir:

«... Rumeli'deki Türk Halk Edebiyatı ve ağızlarla ilgili konular, bugüne değin pek işlenmediğinden, bu alanda çalışma olanağı bulmak, beni çok sevindirdi. Bu sevincim, hem çok az bilinen Prizren Halk Edebiyatı ürünlerini ortaya çıkarmasından ve hem de çok uzaklarda zengin bir biçimde kendini kucuyan Türk Ağızının tanıtılması olmasından ileri gelmektedir...»

Dr. Nimetullah HAFIZ çalışmasını şöyle anlatmaktadır:

«Metinlerin derlenmesi, sadece tezi aldığım sonra yaptığım iki yıllık çalışmamın mahsulü değildir. Bunların, tâ 1960 yıllarından beri yapmakta olduğum edebiyat ve ağız derlemelerinin ürünü olduğunu bildirmeliyim. Daha önceleri, Prizren Halk Edebiyatı metinleri üzerinde çalıştığım için, bu tez ile ilgili derleme işini kolay bir iş zannetmiştim. Fakat 1972'de yoğun biçimde çalışmaya girişince, Prizren Ağız ve Edebiyatı hakkındaki araştırmalarımda beklenmedik zorluklarla karşılaştım. Bu güçlüklerin başında, ağız özelliklerinin saptanması geliyordu. Sözcüklerin tam olarak telâffuzunu tesbit ve sesleri yanlışsız olarak belirtmek için yaşlı kişilere başvururdum. Metin derlemelerinde karşılaştığım ikinci güçlük, bunların orijinal olup olmaması keyfiyeti idi. Metinlerin bir kısmı tamamiyle Prizren yöresine ait olduğu halde, bazıları Türkiye'dekilerle ortaklı. Prizren'de Türkçe kitaplar bulunmadığından, yersel metinleri Türkiye'deki metinlerden ayırmak güç oluyordu. Nihayet Türkiye'de fazla tanınmış bir iki metni almadım...»

Doktora tezini iki bölüm halinde düzenledim. Birinci bölüm, Prizren Türk Halk Edebiyatı metinlerini içine almaktadır. Burada ninniler, tekerlemeler, deyimler, atasözleri, bilmeceler, mâniler, türküler, destanlar ve masallar sunulmuştur ve bunların Prizren'de nasıl kullanıldıkları belir-

tilmiştir...»

Eliz de ekleyelim ki, Sayın HAFIZ bu eserinde malzeme olarak: eli kadar mâni, tekerleme, 350 deyim ve atasözü, 50 ninni, yüzden fazla türkü, 30 bentlik destan, 15 kadar masal kullanmıştır. Bütün bu halk şiir, türkü ve destanlarının başında gerekli genel açıklamalar yapılmıştır. Gerekli kaynaklar da gösterilmiştir.

Ağız özellikleri ve dilbilgisi bölümleri de gayet açık ve seçik biçimde ifade edilmiştir.

Tezin özeti üç sayfalık İngilizce metinle anlatılmıştır. Tezin hazırlanmasında yararlanılan 37 kaynak eser de kitabın sonuna ilâve edilmiştir.

On sayfalık Giriş bölümünde ise, bir harita ile birlikte, araştırmanın yapıldığı Prizren şehrine ilişkin doğâl, sosyal, idarî, tarihî, etnik, folklorik ve kültürel durumu hakkındaki belgelere dayanan bilgiler verilmektedir. Buna göre:

Federatif Sosyalist Yugoslavya Devleti'nin Sırbistan Cumhuriyeti'ne bağlı otonom Kosova Eyaletinin güney kesimlerinde ünlü Şardağı eteklerinde tâ İlliryalılar ve Makedonyalılardan kalma tarihi bir kent olan Prizren Ortaçağda Arnavutlarla meskün iken 21 Haziran 1445 tarihinde Osmanlı Türklerinin eline geçmiş ve İslâmî yapı ve anıtlarla gelişmiştir. 1868'de vilâyet merkezi olmuştur.

Osmanlılar zamanında etno-kültürel ve dilsel etkileşimler itibarıyla Arnavutlarla Türklerin en çok kaynaştığı yörenin merkezi olan Prizren, monarko-faşist şoven Sırpalar zamanında baskılara maruz kalmış ve soydaşlarımız peyderpey Anadolu'ya göçmek zorunda kalmışlardır.

1945 yılından sonra, Lider Mareşal Tito'nun kurduğu demokratik yönetimden sonra, ulusal, kültürel ve sosyal otonomiye kavuşan Prizren, yine gelişme olanağı buldu. Bu yöredeki Türk azınlığı için Türkçe okullar açılmış, dernekler kurulmuş ve basın-yayın organları yayımlanmıştır.

DOKTOR NİMETULLAH HAFIZ KİMDİR, DİĞER ESERLERİ NELERDİR?

2 Aralık 1939 tarihinde Prizren şehrinde doğan Nimetullah HAFIZ, ilk, orta ve lise öğrenimini aynı şehirde bitirdikten sonra, birkaç ay Üsküp'te Türkçe yayımlanan «Birlik» gazetesinde çalışmış, Priştine'de «Meto Bajraktari» orta okulunda Türkçe öğretmenliği yapmış ve daha sonra Üsküp radyosunun Türkçe programlarında spikerlik ve gazetecilik etmiştir.

Bosna-Saray'da Felsefe Fakültesine yazılan HAFIZ, Doğu Bölümünden mezun olmuş ve Prizren'de 7 yıl süreyle «Tarihî Eserleri Koruma Kurumu»nda hizmet görmüştür.

Hâlen Priştine Üniversitesinin Şarkiyat Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışan ve evli olup çocukları bulunan Dr. Nimetullah HAFIZ'ın şiirleri, folklorik incelemeleri... vs. yayımlanmıştır. Bugün Priştine'de yayımlanan üç aylık edebiyat, sanat ve folklor «Çevren» dergisini de yönetmekte olan Sayın N. HAFIZ'ın yayımlanmış başlıca eser ve yazıları şunlardır:

- «Günaydın» (şiirler), Üsküp, 1959-1972.
- «Yugoslavya'da Türk Edebiyatı», Çevren, 1973
- «Yugoslavya'da Türk Edebiyatında Atatürk İçin Yazılmış Şiirler», Çevren, 1974.
- «Sultan Murat Türbesini Korumak İçin Verilen Berat», Çevren, 1974
- «Türk Halk Ozanı Aşık Veysel», Çevren, 1974.
- «Yugoslavya'da Yayımlanan Türkçe Sözlükler ve Konuşma Kitapları», İstanbul, 1975.
- «Prizren'de Yeni Bulunan Birkaç Türk Yazıtı», Türk Tarih Kurumu Belleteni, Ankara, 1975.
- «1. Türk Folklor Kongresi ve VIII. Tarih Kurumu Kurultayı İçin Okuduğu Türkçe Bildiriler... vs.»

Evet : Değerli türkolog Dr. Nimetullah HAFIZ, Türk dili ve kültürüne büyük hizmette bulunmuştur. Sözü geçen doktora tezi ciddi bir çalışma ürünüdür. Ancak kitap biraz arkaik sözcüklerle işlenmiştir. Eğer bu tez, henüz kitap halinde basılmamışsa, kimi sözcük ve cümlelerin standart ve yaşayan İstanbul Türkçesi'ne göre ayarlanması herhalde çok yararlı bir hizmet olacaktır. Sonra, Prizren'de kullanılan Türkçe ninniler, mâniler, deyimler, sözcükler... geniş ölçüde Arnavutçanın da etkisindedir, yarı Türkçe yarı Arnavutça söylenen mısralar da pek çoktur. Bu karşılıklı ödünleşmelere de biraz yer ayrılırdı herhalde isabetli olurdu.

Bununla birlikte, Dr. Nimetullah HAFIZ'ı bu başarılı ve değerli yapıttan ötürü tebrik ederiz. Hattâ Kültür Bakanlığı da, bu fahri Türkoloğu ifa ettiği ulusal hizmetten dolayı ödüllendirirse, yine Türk Diline ve Kültürüne hizmet etmiş olacaktır.

Halk Kültüründe Dayanışma Ögeleri :

EĞİN'DE HAYRAT AĞAÇLAR VE KATMUK BAHÇELERİ

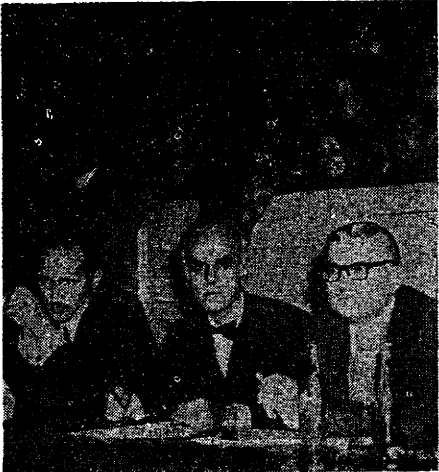
Yazan : Mehmet Hilmi GÜR

Eğîn, yeni adı ile Kemaliye, kayalık ve tarıma elverişli topraktan yoksun olması nedeni ile halkı meyve, sebze, el sanatı, ticaret ve memurluikle geçim ve yaşamını sağlamak zorluğunda olan, Osmanlı İmparatorluğu döneminde bugüne kadar doğallığını koruyan, ne Devlet ne de hususi sektör tarafından fabrika ve iş yeri kurulmayan ilçe merkezlerimizden biridir.

Bölgenin topraksız ve verimsizliği yüzünden halkı daima çok çalışmak veya gurbete çıkmak talihsizliğinde olan Eğînli, evinin önünde veya bir başka mahalde beş metre kadar bir sekicik bahçe yapabilmek için, bu genişliği teminde, en az genişliğin yarısı kadar da duvar örmek ve duvarın arkasını toprakla doldurabilmek için, sırtına alacağı tahta sepetle günlerce toprak taşır.

Bu kadar zahmet ve meşakkatle meydana getirdiği bahçesine özenerek diktiği, aşılayarak yetiştirdiği güü ve meyve ağaçlarının, hasretle beklediği çiçek ve meyvelerini daha olgunlaşmadan yabancıların hoyratça dalı ve dipiği ile kırılmasına mahâl bırakmak istemeyen Eğînli-ler, herhalde birçok tecrübe ve denemelerden sonra bu sonuca varmış olmalılar.

Hayrat ağaçları ve katmuk bahçelerini yetiştirme geleneğinin kaçınıcı yüzyıldan beri sürülmüş olduğu kesin olarak bilinmemektedir.

Mehmet Hilmi Gür, 1970'de yapılan bir Halk Oyunları Yarışmasında jüri üyesi olarak görev sırasında (ortada) İhsan Hınçer'le

Bölgede hayli zaman hükümet sürdüren Mengücek Oğullarından kalma gelenek olabilir. Selçuklular devrinde gelişen ahilik teşkilâtı yasaı icabı ve geleneği olması da mümkündür. Hayrat ağaçlar bu iyi geleneklerin belirtilerindendir.

Hayrat ağaçlar, kasaba merkezinin gerekli mahalleri ile merkeze bağlı köylerin tümü ile diğer civar köylerin çoğunluğunun giriş ve çıkışlarında göze çarpar. Çeşmeler ile yalıklardan artan suların sulayabileceği yerlerdeki hayır sahiplerinin diktiği meyve ve dut ağaçları, köy ortalarında ve cami önlerindeki katmuk bahçeleri beslenirler.

Eğîn'in dutu da türkû, halay oyunları kadar ünlüdür. Her konuda titizlik gösteren Eğînli'nin hayrat dutlara ve katmuklara önem vermiş olması, meyvelerin en güzel türlerini yetiştirmiş olmalarını sağlamıştır.

Kuzey ve kuzeydoğu Anadolu'ya ve hatta Amerika'ya kadar bile gönderilen dutların türleri şöyle sıralanabilir:

Paşasarığı, Topuğubeyaz, Parmakdut, İncüdt, Buhâni, İstanbuldutu, Penbedut, Mordut, Sıralık Çekirdekli Dut ve bilhassa ateşli hastalıklarda şifalı olan Ekşi Karadut.

Hayır sahiplerinin zevk ve isteğine göre dikmiş olduğu meyve ve dutlardan kasaba ve köylere satılacak mal getirenler, vatandaş iştiha ve isteklerine göre yemeleri sağlanan bu ağaçlar, kasabaya gelirken kuzeyde Mollaçeşmesi, güneyde Pegir Halifesi'nden başlayarak, Pegir - Eahçe - Mahalle Camii ve Fırını - Koçan Camii ve Fırını civarı ile Sütlü Çeşme - Emirdamı - Hamza dutluğu ve daha pek çok dut ve meyve bahçelerinden lüzumu kadar yerlerdi. Bu hayrat ve katmuklardan doya doya yiyenler, sahipli bahçelerdeki meyve ve dutlara el uzatma ya gerek hissetmezlerdi.

Hayrat ağaçların ve katmuk bahçelerinin insanları hem dinî, hem dünyevî fenalıklardan koruyan iyi bir gelenek olduğu muhakkaktır. Klometrelerce yol gelmiş, yorulmuş insanlar, hayvanları ile birlikte mola yerleri ve dinlenme mahalleleri olan bu yerlerde gerektiği kadar istirahatattan sonra daha dinç ve daha diri ve neş'ell olarak şehre varırlardı.

Birçok iyi geleneklerle birlikte Ahilik gele

Folklorcularımız :

MEHMET HİLMİ GÜR (1908 - 1975)

Yazan : İhsan HINÇER

Mehmet Hilmi Gür, ailesi, yakınları ve hemşehrileri ile birlikte 10 yıl evvel yapılan Eğîn Gecesi'nde.

25 Temmuz 1975 tarihinde 67 yaşında kaybettığımız ömrünü Eğîn Folkloru'na adayarak Mehmet Hilmi Gür, 1908 (1324) yılında Kemaliye (Eğîn)'de doğmuştur. Eğîn'in tanınmış Deli-başoğulları ve Hacısofugil aileleri soyundan gelen albay (miralay) Ömer Hilmi Bey ile İkinci Abdülhamit zamanında Dersim İsyanını bastıran, halk arasında Osman Paşa diye anılan albay (miralay) Osman Bey'in kızı Fatma Aliye Hanım'ın ortanca çocukları olan Mehmet Gür, ilkököl-rüştiye eğitimini Kemaliye'de bitirerek babasının 2. dönemde milletvekili seçilmesi dolayısıyla tahsilini Ankara'da Sanat Okulu'nda bitirmiştir.

İlk sosyal çalışmaları bu dönemde 1926- neklerinin de Eğîn'de yerleşmiş olması bu konuda büyük rol oynamıştır. Bu hayır geleneğinin yakın tarihimize kadar eksiksiz süregelmiş olması üzerinedir ki, Eğîn mükemmel bir pazar olabilmıştır.

Ankara Etnoğrafya Müzesi Kütüphanesindeki Eğîn Şer'iyye Mahkemesi Kuyudatı, 1255 Hicri senesine ait tüccar, esnaf, her türlü iş ve sanat'at erbabı ile Ahilik ve Meslek kollarına ait geniş bilgi vermektedir.

1928 yıllarında başlamış, ayrıca spor ve atletizm sahasında temayüz etmiştir. 1928 yılında ailesiyle birlikte tekrar memleketi Kemaliye'ye dönmüş, bu tarihten sonra hayata tüccar terzi olarak atılmıştır. 1933 yılında Eğîn'in Salihli köyünden Hacıgil ailesinin büyük kızları Saide Hanım'la evlenmiştir.

Mehmet Hilmi Gür, Eğîn'de de boş zamanlarını sosyal çalışmalarla sürdürmüştür. 1936-1940 yılları arasında Kemaliye Halkevi Başkanlığı yapmış, Eğîn Folkloru'nu, Halk Oyunları'nı ve Türküleri'ni tanıtmaya yolunda büyük çaba göstermiştir. Bu arada Halkevleri müfettişi şair Behçet Kemal Çağlar'la tanışmış, bu dostluğu Ankara ve İstanbul'da da Çağlar'ın ölüm tarihine kadar sürmüştür.

Mehmet Hilmi Gür, babası Ömer Hilmi Beyin ölümü üzerine 1940 yılında ailesiyle beraber İstanbul'a geçerek Bakırköy'e yerleşmiş ve meslek hayatının bundan sonraki bütününü İstanbul'un bir ticaret merkezi olan Sultanhamam'da açtığı terzihanesinin başında geçirmiştir. Efendiliği, dürüstlüğü ve dost canlılığıyla tanınan Mehmet Hilmi Gür, meslektaşları ve ahbabları tarafından daima sevilmiştir. Bu arada

İstanbul Tüccar Terziler Cemiyeti İdare Kurulu, İstanbul Ticaret Odası Meslek Grubu başkanlıklarında bulunmuştur.

Bu yıllar zarfında memleketine olan sevgi-sinden ve halk bilimine karşı duyduğu bağlılıktan hiç bir şey kaybetmeyen Mehmet Gür, 1948 yılında Ankara'da kurulan «Eğin Eğitim Derneği»nin İstanbul şubesinin kurulmasında görev almıştır. Eğin Folkloru'na olan tutkusunu yazdığı yazı ve şiirlerle fazlasıyla görmek mümkündür. Yoruca meslek hayatına rağmen her fırsatta Eğin Halk Oyunları ve Havaları'nı tanıtmak için uğraşmış, İstanbul'da çeşitli derecedeki okullarda Eğin Oyunları ve Türkülerini öğretmiş, onların sevilmesi ve yaşatılmasında önemli katkılarda bulunmuştur.

1967 yılında mesleğini bırakan Mehmet Hilmi Gür, bundan sonra sadece folklor çalışmalarına ve sosyal hizmetlere yönelmiştir. Bu sırada Eğin Kültür Derneği'nin ve Bakırköy Çocuk Yuvası'nın onursal başkanlıklarını yapmıştır. Yurdumuzun tanınmış fikir adamları ve folklorcularıyla ilişki kurmuş, Eğin Folkloru'nun bütün festivallerde, okullarda, Eğin Geceleri'nde ele alınması, tanıtılması yolunda isimsiz bir er gibi çalışmıştır. Behçet Kemal Çağlar, Halil Vedat Fıratlı, Ahmet Kutisi Tecer, Eflâtuñ Cem Güney, Vedat Nedim Tör, Ruhi Su, Halil Bedi Yönetken, Sadı Yaver Ataman, Ahmet Yamacı gibi folklor konularında çalışan kişilerle temas kurmuş, bunlara sürekli şekilde Eğin Folkloru hakkında bilgi vermiştir. Halk Oyunları Yarışmalarında jüri üyesi olarak bulunmuş, radyolarda Eğin Folkloru konusunda konuşmalar yapmıştır.

Kendini emekliye sevkettiği bu dönemde daha rahat çalışma olanaklarına kavuştuğu için Eğin hakkında geniş araştırmalara girişmiştir. İstanbul ve Ankara'da Devlet ve Başbakanlık Arşivleri'nde, Eğin'de şahıs kitaplıklarında bulunan yazma ve basma kaynaklardan «Eğin Büyüklüğü», «Eğin Tarihi» ve «Eğin Folkloru» konularında hazırladığı eserler için kıymetli doküman toplamıştır. Ayrıca «Kırk İkinci» adlı daktilo ile yazılmış, basıma hazır anı-fıkra'lardan oluşan bir kitap hazırlamıştır. Bu eseri 40 fıkra ve 40 şiir (dörtlülük)le süslemiştir. Gür, bu eserlerini ani ölümü sebebiyle maalesef bastırılmamıştır.

Mehmet Hilmi Gür, Eğin Folkloru ile ilgili yazılarını, biraz da bizim üstüne düşmemiz ve sürekli olarak kendisini desteklememiz suretiyle ayrı ayrı konularda bağımsız yazılar halinde

yazmıştır. Bunları dergimizde fırsat buldukça yayımladık. Son yazılarından birisi olan «Eğin'de Hayrat Ağaçlar ve Kalmuk Bahçeleri»ni de bu sayımızda yayımlıyoruz. Gözlerini 25.7.1975'te hayata yuman Mehmet Hilmi Gür, İstanbul'da bu tarihten bir ay önce toplanan «I. Uluslararası Folklor Kongresi»nde 25.6.1975 günü Eğin Ağzı-Elâgözlüleri» adlı bildirisini okumuştur. Doğduğu yerin folklorunu tanıtmaktan son derece memnundu. Onu bu kadar mesut görmemiştik. Sevinci gözlerinden taşıyordu. Tebrik ettiğim zaman daha da sevinmişti.

Türk ve Eğin Folkloru'na daha nice yararları olacakken ölen Mehmet Hilmi Gür, ikisi kız, ikisi erkek olmak üzere dört evlât yetiştirmiştir.

Memleketini ve oyunlarını dile getiren şiirlerinden birisini veriyoruz.

HALAY - ALAY

**Çalısın devul zurna, tutulsun serçe parmak.
Başlayalım halaya, oynayalım Tekayak.
Dedem böyle oynarmış, gerektir buna uymak.
Önce ayak ucunu, sonra ökçeyi vurmak!**

**Çöküver yavaş yavaş, geriver dizlerini,
Göster Tekayak'taki olanca hünerini.
Çizerek mendilimle alayın çemberini
Dayanırsa bacağın iki otur, iki kalk!**

**Değişti artık hava: İkiyak Oyunu.
Bacağı lâm elif yap, savuriver kolunu.
Eğin halaydır bu, yiğitlerin oyunu,
Büküver dizlerini, usul otur, usul kalk!**

**Yetişir İkiyak, sıra geldi Kına'ya,
İşte tepsi ile mum verin kayınbabaya.
Dâmad Maşallah'la getirsinler alaya
Mukaddes borçtur bize ananeyi yaşatmak!**

**Coşturur gönülleri alayın manzarası,
Şalvar sürütmesine denir Eğin Kınası.
Bacakların, kolların gerilip yaylanması
Karşısında mümkün mü kalkıp da oynamamak!**

Mehmet Hilmi Gür'ün dergimizde çıkan yazılarının listesi aşağıdadır.

— «Eğin Folkloru» TFA, C 7, s. 157, Ağustos 1962 ss. 2811-2812.

— Eğin halk dansları ve âdetleri: «Damat Töreni» TFA, C. 7. s. 160, Kasım 1962, ss. 2889-2890.

— «Deli Pınar»: TFA C. 9. s. 196, Kasım 1965, ss. 3907-3908.

— Eğin oyunları: «Türküsüz oyun çeşitleri»:

Kitaplar Arasında :

«101 ANADOLU EFSANESİ»

Yazan : Dr. Fikret TÜRKMEN

Anadolu halk edebiyatı metinlerinin yayınlanması, hem de ilmi bir sistem içinde yayınlanması, bu sahadaki araştırmalar için önemli kaynak vazifesi görecektir. Gerçi günümüze kadar çeşitli antolojiler ve dergilerde sayı bakımından epeyce kabirik neşriyat yapılmıştır ama, bunların ilmi araştırmalarda kullanılabilmesi her zaman mümkün olmamıştır. Bilhassa derleme olarak neşredilenlerin sayısının az olması, bir kısmının itimada şayan bulunmaması daha önce neşredilmiş bulunan, bu malzemeleri, maalesef, bir yığın olmaktan kurtaramamıştır.

Dr. Saim Sakaoğlu'nun gelenekle ilgili bir isimle neşretmiş olduğu «101 Anadolu Efsanesi», bu açıdan incelendiği zaman sahasında bir boşluğu dolduran birkaç eserden biri olduğu görülür. Yusuf Ziya Demirci'nin Boş Beşik ve Akkuş (İst. 1932), Ali Rıza Önder'in Yaşayan Anadolu Efsaneleri (Kayseri 1955) ve Enver Behnan Şapolyo'nun Türk Efsaneleri (İst. tarihsiz) bu arada sayılabilecek belli başlı isimlerdir.

Sayın Sakaoğlu eserinde iki kaynaktan istifade etmiştir. Bunlardan biri daha önce muhtelif kişilerce neşredilmiş efsâneler, büyük bir kısım ise tamamen derlenmiş mahsullerdir. Yazar, eserinde çok kısa bir önsözle efsâne hakkında bilgi vermiş, bu nevi'nin masalla münasebetine temas etmiştir. Önsözden sonra 12 bölüm ha-

linde efsâne metinlerini vermiştir. Bu bölümlerde efsâneler zımnen tasrif edilmiştir, ilk bölümde taş kesilme ile ilgili 22 efsâne verilmiştir. Sakaoğlu'nun «Türk Efsânelerinde Taş Kesilme Motifi» isimli bir ilmi araştırma yaptığını ilâve edersek, bu bölüme konan efsânelerin nasıl bir itina ile seçilmiş olduğunu daha iyi belirtmiş oluruz. Diğer bölümlerde de aynı titizliğin gösterildiği, kitap okunduğu zaman, metinlerdeki seçiş zevki ve üslûp güzelliği ile de farkedilecektir.

Kitabın başına efsânelerle ilgili bilgiye ilâveten birkaç sayfalık bir giriş konsaydı, bu sahada bilgi edinmek isteyen okuyucuya daha da faydalı olurdu. Bize göre bu küçük eksikliğin giderilmesi eseri tamamlamış olacaktır.

Eserin sonundaki kaynaklar ve derlemeyi yapan şahıslar hakkındaki kısa bilgi, bu tip eser hazırlayacak olanlara yol gösterir niteliktedir. Bilhassa halk edebiyatı sahasında kolektif çalışmayı göstermesi bakımından da önemlidir.

Kitabı okuyuculara gönül huzuru ile tavsiye ederken, sayın Sakaoğlu'nu da tebrik eder, yeni çalışmalarını ve yayınlarını bekleriz.

(1) Dr. Saim Sakaoğlu, «101 Anadolu Efsanesi» Damla Yayınları, No: 46, İst. 1976.

TFA C. 10, s. 202, Mayıs 1966, ss. 4087-4088.

— «Türkülü oyun çeşitleri»: TFA, C. 10, s. 207, Ekim 1966 ss. 4207-4208.

— «Eğin'de yüzük oyun»: TFA, C. 11, s. 223, Şubat 1968, ss. 4662-4663.

— «Halkevleri Müfettişi Çağlar»: TFA, C. 12, s. 247 Şubat 1970, s. 5551.

— «Eğin'de başlık ve baş süsleri»: TFA, C. 12, s. 251, Haziran 1970, ss. 5654.

— «Pir Sultan Abdal'ın mezarı»: TFA, C. 13, s. 255, Ekim 1970, s. 5761.

— «Eğin'de kadın giysisi»: TFA, C. 13, s. 259, Şubat 1971, s. 5870.

— «Fırat çevresi yolları ve kabanlar»: TFA, C. 13, s. 268, Kasım 1971, ss. 6131-6132.

— «Eğin'de yas çıkarma»: TFA, C. 14, s. 271, Şubat 1972, ss. 6215-6216.

— Halk şiiri yazarın aydın şairler «Ali Vecdi Bingöl (1887-1973)»: TFA, C. 14, s. 285, Mart 1973, ss. 6597-6598-6599.

— «Eğin'de değişmecilik»: TFA, C. 15, s. 294, Ocak 1974, ss. 6875-6876.

— «Fırat nehri ile ilgili inanışlar»: TFA, C. 15, s. 298, Mayıs 1974, ss. 6976-6977.

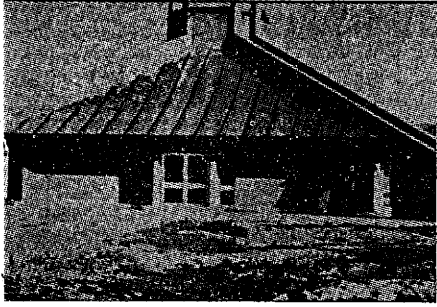
— «Türklerde baş giyimleri ve sarık»: TFA, C. 16, s. 311, Haziran 1975, ss. 7339-7341.

— «Eğin'de hayrat ağaçlar ve kalmuk bahçeleri»: TFA, C. 17, s. 335, ss. 8015-8016.

Aynı Olayları :

SÖĞÜTTE ÇADIR - OTAĞ TIPI MÜZE YAPILDI

Derleyen : Gürsel HİNÇER

Türkiye'de ilk defa çadır tipi müze, Osmanlı İmparatorluğu'nun kurucusu Osman Bey'in babası Ertuğrul Gazi'nin otağından ilham alınarak Söğüt'te yaptırılmıştır. Kültür Bakanlığınca yaptırılan ve 1,5 milyon liraya mal olan çadır tipi müzeye konulacak tarihi eserler, Eskişehir Müzesi'nden getirilecektir.

Söğüt Etnoğrafya Müzesi'nin, tüm üniteleri tamamlandıktan sonra, Ertuğrul Gazi'nin türbesi ile bütünlük arzedeceği, yerli ve yabancı turistlerin aklına uğrayacağı anlaşılmaktadır.

AMERİKA'DA YAPILAN FOLKLOR FESTİVALİ'NDE TÜRK EKİBİ 1. OLDU

Amerika'da Ohio'da nüfusunun % 80'ini Yunanistan'dan gelecek yerleşenlerin oluşturduğu Athens kentinde yapılan Folk Dansları yarışmasında birinciliği Türk Folklorcuları kazanmıştır. Dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen Halk Oyunları gruplarının katıldığı Folklor Festivali'nde Türk Ekibi büyük ilgi çekmiş ve jüri tarafından Festival birincisi ilan edilmiştir. Amerikan gazetelerinde Türk Ekibinin birinciliğini veren haberle birlikte Ekibimiz'in «Çayda Çıra» oynarken

çekilmiş fotoğrafı yer almıştır.

FOTOĞRAF SERGİSİ, BAĞLAMA KONSERİ VE YORUMLAMALI DİAPOZİTİF GÖSTERİSİ İzmir'in Seferihisar Bademler köyü Gençlik, Spor ve Kültür Derneği tarafından 20 Mayıs - 4 Haziran günleri arasında saat 20'de Ali Hikmet Varlık'ın Fotoğraf Sergisi, Nevzat Korkmaz'ın yorumlamalı diaporizitif «Kadınlar, Çocuklar, Kişiler ve Avukat Kapısı (foto-röportaj)» slayt gösterileri» Bademler Köyü Tiyatrosu sahnesinde konuklara sergilenmiştir.

TÜRK MUSİKİSİNİ ARAŞTIRMA VE TANITMA GRUBU

Üniversite ve yüksek okul öğrencilerinden oluşan Türk Musikisini Araştırma ve Tanıtma Grubu (TÜMATA) 14 Mayıs cumartesi günü saat 18'de Nişantaşı Ertem Kültür Merkezinde bir konser vermiştir.

Türk Musikisini değerleri içinde inceleme ve tanıtma amacıyla kurulan TÜMATA, bu konserinde Türk Musikisinin başlangıcından günümüze kadar geçirdiği safhaları örnekleriyle sergilemiştir.

Türk Musikisini Araştırma ve Tanıtma Grubu (TÜMATA)'nın bu konserini R. Oruç GÜVENÇ yönetmiş, Grup geleneksel Türk çalgılarını da etkili dahil tanıtmak fırsatını bulmuştur.

ABD'DE, TÜRKLER İÇİN BÜLTEN YAYINLANMAYA BAŞLANDI

ABD'deki Türkiye Çalışmaları Kuruluşu (Turkish Studies Association) Prof. Dr. İhan Başgöz

Ağtlar ve Destanlar :

ABİDİN BEY AĞIDI

Yazan : Erkân KÂMİL

Cahit Öztelli'nin Milliyet yayınları arasında çıkan «Üç Kahraman Şair, Koroğlu - Dadaloğlu - Kuloğlu» (1974, Sayfa 211.de) adlı eserde Dadaloğlu'na mâl edilen ve 'eserin düzenleyicisi'nce de böyle kabul edildiği için kitaba alınan «Abidin Bey Ağidi» başlıklı dört dörtlükten oluşan bir ağıt var. Güya, Abidin Bey'in ölümlünden duyduğu üzüntü üzerine Dadaloğlu söylemiş bu ağıdı...

Dadaloğlu'nun koçaklamaları, koşmaları yanında ünlü Afşar beylerine övgü ve ağıtları da vardır. Fakat ne Abidin Bey bir Afşar'dır, ne de bu ağıdı Dadaloğlu söylemiştir.

Türk Folklor Araştırmaları dergisinin 329. sayısında «Könes Ağı» başlığı altında bir Afşar deyiminden bahsetmiş ve deyimini hikâyesini anlatmıştı. Bu hikâyeden de anlaşılacağı üzere, Abidin Bey, Yozgat ve civarında yerleşik Bozoklu Kabilesi'nin beyidir. Ve iskân sonucu bu havalide yerleştirilmiş Afşarlara kötülükler etmiş,

mallarını yağmalanmış, arazilerine el koymuş ve ilerden beri göz koyduğu Karamıklı Afşarları Beyi Hacı Bey'in kızını da zorla kendisine eş olarak almıştır. Bu yüzden Afşarların nefretini kazanmış ve neticede de yine bu sebeplerden dolayı Afşarlarca öldürülmüştür. Afşarlar arasında Pehlivanlıoğlu Abidin Bey adıyla tanınır. «Könes Ağı» deyiminin hikâyesinde de anlattığımız gibi bu evlilik yüzünden Bozoklularla Afşarlar arasında Osmanlı müdahalesini gerektiren ve uzun seneler süren çatışmalar çıkmıştır.

Mensub olduğu topluluğa son derece bağlı Dadaloğlu'nun, kendi aşiretinin düşmanına ağıt söylemesi, ölümüne üzülmeye düşünelemez. Bu bakımdan aşağıda verdiğimiz ağıt Dadaloğlu'nun değildir. Abidin Bey'in yakınları, Bozoklularca söylenmiştir.

Haniya benimle harbe girenler
Benim imdadıma gelen ağlasın

gözün editörlüğünde İngilizce bir bülten yayınlamaya başlamıştır. Yılda üç kez yayımlanacağı bildirilen bültende eğitim, göç, folklor vb. gibi konulardaki gelişmeler üzerine haber ve bilgiler verileceği açıklanmıştır.

Bültende, kuruluşun 1971 yılında Türkçe ve Osmanlılar üzerine çalışmalarla ilgilenenlerce oluşturulduğu, politika dışı ve kâr amacı gütmeyen bir özel dernek niteliğinde çalıştığı belirtilmiştir.

Colorado Devlet Üniversitesi profesörlerinden Willham Griswold tarafından düzenlenen bültenin editörlüğünü yapan Prof. Dr. İhan Başgöz, bildiği gibi bir folklor uzmanıdır.

MACARİSTAN'DA TÜRK BESTECİLERİNİN YAPITLARINDAN OLUŞAN BİR PLAK YAYINLANDI

Türizm ve Tanıtma Bakanlığı ve Macar Kültürel İlişkiler Enstitüsü'nün işbirliğiyle, çağdaş Türk bestecilerinin orkestra yapıtlarını içeren ilk «stüdyo yapımı» uzun-çalar bir plâk gerçekleştirilmiştir.

Macar «Qualiton» firmasının piyasaya sü-

rülen plâkta, Budapeşte Filarmoni Orkestrası'nı Hikmet Şimşek yönetmekte, bas Ayhan Baran da solist olarak yer almaktadır.

Plâkta Ulvi Cemal Erkin'in «Köçekçe», Adnan Saygun'un «Beş Halk Türküsü», Necil Kâzım Akses'in «İtrî'nin Neva'kârı üzerine Scherzo», Ferit Tüzün'ün «Esinler» adlı yapıtlarına yer verilmiştir.

İSTANBUL'DA 14 - 18 HAZİRAN 1977'DE ULUSLARARASI 3. FOLKLORİK MÜZİK KONGRESİ YAPILYOR

Dünya Yayın Kuruluşları'ndan meydana gelen IFMC (International Folkloric Music Council) adındaki kuruluş, İkinci Hicri'de ve ikincisi Macaristan'da yapılan yıllık kongrelerin üçüncüsünü bu yıl üye olan Türkiye'de yapacaktır.

14 - 18 Haziran 1977 tarihleri arasında Yeşilköy'de Çınar Oteli salonlarında yapılacak Kongre'ye yerli ve yabancı davetliler katılacaktır. Bunlardan tebliğ vermek üzere Almanya, Yugoslavya, Belçika, Hollanda, Avusturya, Bulgaristan, Danimarka, İspanya, İsveç, Norveç ve Macaristan'dan yabancı müzikologlar ile memleketimizden de bazı müzikçiler ve halk oyunları ilgilileri katılacaktır.

Antakya'dan Halk Hikâyeleri :

UÇTU, UÇTU, KAZ UÇTU!

Yazan : Dr. Edip KIZILDAĞLI

Kadınların boğazına düşkün olduğu zamanlarda bir Osmanlı kasabasında geçen bu olayı eczacı Reşad Bayer şöyle anlattı:

Kadın'ın biri her gün mahalle fırınına kontrol eder, koklar, fırıncıya :

— Bu buruk kimin? Bu tepsi böreği kimin? Bu kaytaz kimin? diye sorar ve sonra bizim eve gönder, diye talimat vermiş.

Fırıncı itiraz edecek olursa :

— Sen ötesine karışma, dâvacı nasıl olsa bana gelecek, ben icabına bakarım, dermiş.

Mahalleden hiç bir kimse de kadı'dan şikâyetçi olamazmış.

Aradan epeyi zaman geçmiş. Mahalle kabadayısının biri bir gün bir kaz yakalamış, yolmuş temizlemiş, fırına vermiş.

— Sakın ha, bu kazı, Kadı'ya göndermiyesin, diye de tembih etmiş.

Öğle üzeri fırın kontrola gelen Kadı kızarmış kazı görünce :

— Eunu bizim eve gönder.

— Aman Kadı Efendi, bu, Belâlı Mustafa'nın kazı, gönderemem, size yaramaz.

— Nasıl olur? Sorarsa, kaz uçtu, dersin. Ötesine karışma.

Kaz Kadı'nın evine kadar uçmuş. Uçmuş ama, Belâlı Mustafa da fırın küreğini kaptığı gibi fırıncıyı kovalamağa başlamış. Fırıncı kaçar. O kovalar, derken, kürek yoldan geçen bir ermeninin gözüne çarpmış. Adamın bir gözü kör olmuş. O da belâlıyı kovalamağa başlamış. Bir karı koca yolda gidiyorlarmış. Adam fırıncıya

**Kem haberim gitsin Avşar kızına
Saçı sümbül kuzu sunam ağlasın**

Böylele imiş de benim kaderim
Kazaları bağlasın da peçerim
Öksüz kaldı Bey Yusufum Haydarım
Kafesinde tor şahininim ağlasın

**Boyleymiş kaderde yazılan yazı
Hepten Tülek Hasan yelledi bizi
Evvel ezel sadık dayımın kızı
Top zülüflerini yolan ağlasın**

Dokuz boğumdur da kargımın boyu
Düşmana at katmak ecdâdım huyu
Gitti de gelmedi, nic'oldü, deyü
Abidin Bey deyü, anam ağlasın

yal vermiş, ama kürek bu defa kadını devirip, çocuğunu düşürmesine sebep olmuş. Koca da dâva etmek üzere kafileye katılmış.

Derken efendim. Bir cdüncü gelenlere yol vermek üzere eşiğini bir kenara çekerken kürek eşiğin kuyruğunu koparmış. Adam, kuyruk elinde dâvacı olarak kafileye katılmış.

Kadı efendi bir grup insanın mahkemeye doğru geldiklerini pencereden görüp muhzir'e emretmiş :

— Şunları bir sıraya koy, dâvayı görelim! Fırıncı :

— Belâlı Mustafa beni öldürmeğe kalktı, ben de size sığınıyorum.

— Geç şu tarafa.

— Ermeniye dönerek.

— Sen ne istiyorsun?

— Mustafa'nın küreği bir gözümü kör etti, diyetini isterim.

— Şeriat der ki : Bir gayrimüslimin iki gözüne bir göz diyet verilir. Senin istersen ötek gözünü de çıkaralım da Mustafa'nın bir gözünü cyanız, razı mısın?

— Ben dâvamdandan vazgeçtim Kadı Efendi...

— Ya sen ne dilerdin?

— Belâlı'nın küreği bizim hanımın üç aylık çocuğunu düşürüttü.

— Sen karıyı boşla, Mustafaya verelim. Üç aylık gebe kalınca ödünü alırsın.

— İstemem Kadı Efendi, vazgeçtim.

— Sen elinde ne tutarsın öyle?

— Ben mi Kadı Efendi? Dâvam ycktur. Eşiğin kuyruğunu ben dikerim.

— Yaklaş Mustafa, senin dâvan nedir?

— Fırıncı kazın uçtu, diyor, kazımı isterim.

— Kâtip! Fetva eminini çağırın.

Müftü efendi huzura alınır. Kadı sorar:

— Kaz nedir?

— Kaz bir kuştur, devletlum.

— Kuş uçar mu?

— Kuş uçar.

— Öğle ise yaz kâtip efendi : Uçtu, uçtu, kaz uçtu!

— Mustafa evlâdım, başın gözün kurtuldu. Ne dersin, bir itirazın var mı?

— Helâl olsun, derim, Kadı Efendi... Uçtu, uçtu kaz uçtu!

Festival ve Yarışmalar :

ULUSLARARASI KARİKATÜR YARIŞMASI VE AKŞEHİR NASREDDİN HOCA FESTİVALİ

Türk mizahçılarının Piri Nasreddin Hoca'nın ölmez anısına düzenlenen Uluslararası Karikatür Yarışmasının bu yıl yapılacak 4. Karikatür Yarışmasına yapıt gönderme tarihi 15 haziran 1977 günü sona erecektir.

1974'ten beri yapılmakta olan ve her yıl 20'yi aşkın ülkeden yüzlerce yerli ve yabancı karikatürcünün katıldığı Nasreddin Hoca Yarışması, gerek yarışmacıların sayısı, gerekse yapıtların seçkin öz ve biçimiyle dünyanın başlıca karikatür yarışmalarından biridir.

Her yıl 5 - 10 Temmuz arasındaki Akşehir Şenliklerinde yer alan yarışmaya yabancı sanatçılar da çağrılmakta, konuklar ödül töreninde hazır bulunmaktadır. Yarışmanın düzenleyicileri Karikatürcüler Derneği ve Akşehir Nasreddin Hoca Derneği amaçlarını şöyle açıklıyor katılma broşüründe: «Derneklerimiz, mizahın yeni gülen düşüncenin ve onun evrensel dili olan karikatürün banışıl ve hoşgörülü bir dünyanın kurulması yolunda gülmeyen düşünceye karşı etken bir silâh olduğu inancında birleşirler.»

1974'te İspanyol karikatürcü Vasques de Sola, 1975'te Fransız karikatürcü Tim ve 1976'da Macar karikatürcü Georgy Erenner'in büyük ödül kazandıkları yarışmanın koşulları şöyledir :

a) Yarışma bütün dünya karikatürcülerine açıktır.

b) Yarışmaya gönderilecek yapıtların yayınlanmış ya da yayınlanmamış olmaları aranmayacaktır. Ancak daha önce bir yarışmada ödül almamış olmalıdır.

c) Konu sınırlaması yoktur.

d) Yarışmaya bir karikatür ile katılınabilir.

e) Gönderilecek karikatürlerin boyutları 42 X 42 cm.'den büyük olmamalıdır. Karikatürler postada kırılmayacak biçimde ambalajlanmalıdır.

f) Karikatürler en geç 15 haziran 1977 gününe kadar gönderilmiş olmalıdır.

g) Yarışmaya ilk kez katılanlar karikatürleri ile birlikte bir adet fotoğraf ve kısa yaşam öykülerini de göndereceklerdir.

h) Ödüller.

1. Büyük Ödül : Karikatürcüler Derneği ile Nasreddin Hoca ve Turizm Derneğinin vereceği Altın Nasreddin Hoca ve Turizm Derneğinin vereceği Altın Nasreddin Hoca Plaketi ve 5.000.— TL.

2. Başarı Ödülleri : Beş adet Başarı Ödülü, Bronz Nasreddin Hoca Plaketi ve 5X1000.— TL.

3. Çeşitli kuruluşların, dernek, gazete, sendika, ajans ve kişilerin koyacakları özel ödüller.

ı) Yarışmaya katılan bütün sanatçılar birer Nasreddin Hoca Diploması almayı hak edeceklerdir.

ıı) Yarışma 5 - 10 Temmuz 1977 tarihleri arasında Akşehir'de yapılacaktır.

ııı) Ödül alan karikatürler İstanbul Karikatür Müzesi'nin malı olacaktır.

ıııı) Yarışma karikatürleri bir albüme toplanacak ve yarışmacılara gönderilecektir.

ııııı) Yarışmacılar dilerlerse yapıtlarını Karikatür Müzesine bırakabilirler.

ıııııı) Yarışma karikatürleri Akşehir'de ve İstanbul Karikatür Müzesinde sergilendikten sonra yarışmacılara geri gönderilir.

Akşehir Nasreddin Hoca Şenlikleri 5 Temmuz 1977'de başlayacaktır.

T.F.A.

Yıllık abonesi : 60

altı aylık abonesi : 30

liradır.

Yurt dışı senelik abone :

\$ 8, £ 4 DM. 18

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

Basilmayan yazılar
istenince geri gönderilir

Dizgi ve baskı :
YÖRÜK MATBAASI
İstanbul

TÜRK HALK BİLGİSİ (FOLKLOR) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul, Tel. : 22 49 74

Etnografya (Maddî Folklor) :

SABIHA TANSUĞ'UN ANADOLU KADIN GIYİMİ SER GİSİ VE İZMİR'DE AÇTIĞI GELENEKSEL TÜRK GIYSİLERİ MÜZESİ

Yazan : Nursel HINÇER

Evveldi ay Yapı ve Kredi Bankası'nın İstanbul, Beyoğlu Galatasaray Sanat Galerisi'nde Sabiha Tansuğ'un koleksiyonundan oluşan «Anadolu Kadın Giyimi» konulu bir sergi açılmış, büyük ilgi toplamıştır.

Sergi'de Alacahöyük'ten derlenen Çelenk Başlık, Sivas Yöresi'ne ait baş katlı, tüylü, aynalı evli genç kadın başlığı, Bursa Keles Bölgesi genç kadın giyimi, 40 yaşını aşkın kadın giyimi, pazara inen kadın giyimi, Çanakkale gelin giyimi, Bolu Kına gecesi giyimi, Ödemiş yenge kılığı, Kozak Yaylası gelin kılığı, İzmir Bölgesi gelin göçürme kıyafeti, Bodrum gelin giyimi, Gaziantep gümüş sarkıntılı taç başlığı, Tokat Bölgesine ait alni paralı, yan ve arkası pelikli başlık, Varto genç kız başlığı (genç kız kıtan bağlamaz, kıtan bağliyanlar evli olur), Sivas Bölge-

si'ne ait üç katlı alında yaprak biçiminde paralar bulunan, mavi ve sedef düğmeli, boncuklu, örmeli pelikler sarkan başlıklar dikkati çekmekte idi.

Ayrıca mankenlere eksiksiz olarak giydirilmiş 9 kıyafet, görenleri büyüyecek kadar güzeldi. Giyimler tamamen dokuma kumaşlardan yapılmıştı. El emeği, yün ve pamuklulardan oluşuyordu. Sergi, bir ay süreyle gezip görenleri Türk giyim-kuşamının zengin örnekleriyle etkisi altına almıştı.

Takılar, süsler, örtüler, yaygılar ve benzeri materyaller sergiyi daha da çekici bir düzeye yükseltmiştir.

TANSUĞ'UN GELENEKSEL TÜRK GIYSİLERİ MÜZESİ İZMİR'DE AÇILDI

Tanınmış Türk Giysi koleksiyoncusu ve uzmanı Sabiha Tansuğ'un İstanbul'daki sergisinden sonra İzmir'de Çeşme'de Altın Yunus'ta hazırladığı «Geleneksel Türk Giysileri Müzesi» geçen

Derlemeler :

ÇANKIRI BİLMECELERİ

Derleyen : Recep CIRIK

- 1 — Minareden attım kılıcı, Halep'ten çıktığı bir ucu: (**Gökkuşuğu**).
- 2 — Oturdum önüne, soktum deliğine: (**Sandık ve arahtarı**).
- 3 — Bir mendil kavurgam var, gece saçar, gündüz toplarım (**Yıldız**).
- 4 — Genciken oturur, kocayınca gezer: (**Kabalak**).
- 5 — Dağdan gelir, taştan gelir, yularsız aslan gelir: (**Sel**).
- 6 — Kayada kalbur asılı: (**Kulak**).
- 7 — Açıldı sandık, döküldü fındık: (**Koyun dışkısı**).
- 8 — Alaca mezer, gunnacı gezer: (**Yastık**).
- 9 — İçi un değil, dışı gön değil, kuyruğu var, sıçan değil: (**Turp**).
- 10 — Anası dururken, kızı oğlan doğurdu: (**Ekîn**).
- 11 — Anası name kadın, babası büzbüz, kızı daha güzel, oğlu sabbette gezer. (**Asma ka-bağı, Asma, Üzüm, Üzüm kompostosu**).
- 12 — Karanlıkta kan uyuşur: (**Yoğurt**).
- 13 — Ağaç üstünde kilitli sandık: (**Ceviz**).
- 14 — Kapıda karaoğlan bekler: (**Kilit**).
- 15 — Eş kadar demir, tahtayı kemirir: (**Ek-siran**).
- 16 — Kat kat ama börek değil, yenir ama çörek değil (**Soğan**).
- 17 — Bir geldi beş geldi, Kuyruklu kuş gel-

di, Düz meydan geldi, saçaklı alime geldi, külahlı deli geldi: (**Adamlar, kaşık, sofrta, kadayıf, pilav**).

18 — Sarıdır safran gibi, Okunur Kur'an gibi, ya bunu bileceksin, ya bu gece öleceksin: (**Altın**).

19 — İçi bitli, dışı kilitli: (**İncir**).

20 — Gündüz gider, gece gider yorulmaz. Beline kuşak sarılmaz: (**Deniz**).

21 — Dana ...şağı, sarkar aşağı, bunu bil-meyen arap uşağı: (**Kantar**).

22 — Bir ağacı oymuşlar, içine dünyayı koymuşlar: (**Radio, Televizyon**).

23 — Bir tarlam var, elle ekilir, dille biçilir: (**Kâğıt, yazı, okunması**).

24 — Küçükken tatlı, büyüyünce acı (**Çocuk**).

25 — Geldi bir yel, tuttu bir yol: (**Yellenme**).

26 — Karanlık derede öküz böğürür: (**Yellenme**).

27 — Cübbem çukurda mısın, akpak yumurta mısın, eller yaylıya çıktı, sen daha burda mısın?: (**Kar**).

28 — Allahın işi, sırtında dişi: (**Mısır**).

29 — Hanım içerde, saç dışarda: (**Mısır**).

30 — Mesel mesel maliki, kuyruğu var on iki: (**Horoz**).

31 — Minareden attım kırılmadı, bir yumruk attım kırıldı: (**Soğan**).

ay açıldı.

Dergimizde daha evvel de ve yukarıda bahsettığımız gibi Sabiha Tansuğ, yıllardır Anadolu'yu adım dolaşarak Türk folkloruna ait bilgi ve el emeği eserleri toplayıp, bunları dünyanın çeşitli yerlerinde sergilemiştir. Belçika'da Avrupa Konseyi'nin işbirliği ve UNESCO'nun desteği ile düzenlenen ve 22 Doğu-Batı ülkesinin iştirak ettiği folklor sanat ve folklorik yarışantı sergilerine Türkiye adına ve Dışişleri Bakanlığımızın önerisi ile aşk ve izdivaç konulu etnografya malzemesi ve aksesuarla katılan Tansuğ'un sergilemeleri büyük ilgi görüp, Belçika Kralı Baundoun'in de takdir ve hayranlığını ka-

zanmıştır. «Anadolu kadınının aşk ve izdivacı» konulu sergi, Anvers ve Strazburg'dan başka Paris, Tokyo ve Rotterdam'da da tekrarlanmıştır.

Geleneksel Türk Giysileri Müzesi'nde, Anadolu kadınının giysileri ve başlıkları, Anadolu'da gelin giysisi, çeyiz odası, gelin yatağı ve gelin hamamı, ayrıca, kına gecesi töreni kompozisyonu yer almaktadır.

Yerli ve yabancılar, bu müzedeki Türk kültürüne ait maddî folklor materyalini hayranlıkla izlemektedir.

Tansuğ'u ve Altın Yunus yöneticilerini, böyle olanağa imkân sağladıkları için kutlarız.

Bize gelen KITAPLAR

- Prof. Dr. Şükrü Elçin : «HALK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI». Sözbaşı, Halk Edebiyatı, Cönkler - Mecmualar üzerine, Kerkük'te bir Türk bilgini; Ata Terzibaşı, Dedo Korkut Kitabında İslâmî Unsurlar, Atların doğuşlarıyla ilgili efsaneler, Bilmeceleer üzerine, Tuz-Ekmek Hakkı deymi üzerine, Halk romanları ile ilgili bir tamim ve iki mektup, Turgutlu'da «trampete gitme» deymi, Türk Dil'inde Destan kelimesi, Eskişehir'de «Şin» geleneği, Göçebe Türklerde ölüp-dürilme motifi, Kitabî-mensur realist İstanbul halk hikâyeleri, Atalar Sözü, Burdur köylerinde «Yünüm Beğedi» çoban bayramı, British Museum'da yazma bir Atalar Sözü mecmuası, Ali Ufkî'nin bilinmeyen besteleri başlıklı yazılarla çeşitli şiir ve ozanlara dair makaleler. Kitabın sonunda 6 sayfalık dörtlük numaralarına göre şairlerin alfabetik sıraya göre adları, 8 sayfalık tipkibasım ve yazarın yayınlarının listesi yer almaktadır. Kültür Bakanlığı, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 24, Halk Edebiyatı Dizisi: 3. Eser, 24 X 17 cm boyunda, VI + 368 sayfa, 50 lira (Ankara, 1977).
- H. Fethi Gözler : «EDEBİYAT AKIMLARI YARDIMCISI». Cilt: 1 (Avrupa'da ve bizde yazar ve eserleriyle). Önsöz, Klâsizm, Klâsik devirde tiyatro, Klâsik devirde roman, Diğer memleketlerde klâsizm, Edebiyatımızda klâsik etkiler, Romantizm, Romantizm nedir, Romantizmin doğuş sebebi, Romantizmin müjdecileri, Romantik okulu temel klâsikleri, Fransa'da, Avrupa'nın diğer memleketlerinde ve Edebiyatımızda romantizm, Yabancı yazarlardan ve bizden örnekler. Damla Yayınevi, Nu. 56, Ders Kitapları Serisi, Nu. 6. Kitap 19 X 12 cm boyunda, 236 sayfa, 17,5 lira (İstanbul, 1976).
- Ozan (Selâhattin) Dünder. «BAŞAK». Şiirler. Kitabın başında Ozan'ın bir önsözü ile arka kapakta, kısa biyografisi yer almıştır. İsteme adresi: P.K. 252, Ulus - Ankara'dır. Eser, 19,5 X 13 cm boyunda, 64 sayfa, 10 lira (Ankara, 1977).
- Sir Charles Eliot-Adnan Sınır/Şevket Serdar Türet: «AVRUPA'DAKİ TÜRKİYE». Cilt: 1. Eser ve yazarı hakkında 13 sayfalık yazıdan sonra metne geçilmektedir. Bu ciltte Türklerin Küçük

- Asya ve Avrupa'ya gelmeden önceki durum, Bizanslılar, Anadolu, İstanbul ve Balkanların fetih ve idaresi ile ilgili 8 bölüm yer almaktadır. Tercüman 1001 Temel Eser Dizisi, No. 96. Eser, 19. X 13 cm boyunda, 254 sayfa, 10 lira (İstanbul, 1977).
- Sir Charles Eliot - Adnan Sınır/Şevket Serdar Türet: «AVRUPA'DAKİ TÜRKİYE». Cilt: 2. Bu cilt, eserin, 8. ilâ 12. son bölümlerini kapsamaktadır. 19. yüzyıl sonları ile 1908'e kadarki durumu ele almaktadır. Tercüman 1001 Temel Eser, No. 97. Kitap, 19 X 13 cm boyunda, 192 sayfa, 10 lira (İstanbul, 1977).
- Mehmet Ali Birand: «30 SICAK GÜN». 5. baskı. 1974. yılı Temmuz ve Ağustos aylarında başlayan Kıbrıs Harekâtından önceki olayların, Barış Harekâtının, Genevre Konferanslarının ve kapalı kapı arkalarındaki tartışmaların öyküsü. Ayrıca belgeler, haritalar, renkli ve siyah-beyaz fotoğraflar. Milliyet Yayınları, Belge Kitap: 1. Kitap, 27 X 19,5 cm boyunda, 286 sayfa, 35 lira (İstanbul, 1976).
- Emine Işınso: «AK TOPRAKLAR». Roman, 3. baskı. Yazar, «Ozanların deyişlerinden; alp yiğitlerin yiğitliklerini, erenlerin kerametlerini toplayıp» Türk yiğitlik ve zaferlerini romanlaştırmıştır. Töre-Devlet Yayınları, Nu. 28. Töre Devlet Yayınevi, P.K. 178, Bakanlıklar - Ankara. Eser, 19,5 X 12,5 cm boyunda, 236 sayfa, 15 lira (Ankara, 1976).
- Kültür Bakanlığı : «DÜNYA EDEBİYATINDAN SEÇMELER». Nisan 1977, Sayı: 2. Çeşitli konulara dair çeviriler ve Türkoloji ile ilgili yazılar. İdare Yeri: Kültür Bakanlığı, Tanıtma ve Yayınlar Dairesi, Ataç Sokak, No. 32, Yenisehir - Ankara. Üç ayda bir çıkar. 24 X 19,5 cm boyunda, 84 sayfa, 5 lira (Ankara, 1977).
- Yusuf Ziya İnan : «TASAVVUF VE TEVHİD ÜZERİNE SOHBETLER». I. Cilt. Giriş, Mezhepler açısından tasavvuf, Tasavvufta meratib, Zikrullah, Tasavvufta sevgi ve diğer konular işlenmekte, süre ve âyetlerden örnekler verilmektedir. Bayramşık Yayınevi, Kültür Serisi: 6. Kitap, 19,5 X 13 cm boyunda, 222 sayfa, 30 lira (İstanbul, 1976).

Kars Folklorundan Derlemeler :

KARS'TA SÖYLENEN MANİLER

8025

Derleyen : Ülker KIRZIOĞLU

Kars'ın günlük yaşantısındaki araştırmaya değer gelenekler, inanışlar, halk hikâyeleri, atasözleri, bilmeceleer, maniler ve diğer folklor ürünleri çok zengindir.

1967 yılından beri bu konularda derleme yapmaya çalışıyorum. Derlediğim ürünler arasında 500'e yakın mani var. Bunları grup grup ayrılarak sırasıyla tanıtacağım. Manileri anlatanlar, Humay teyze, Gülsenem teyze ve Münteha teyze ile Müteber hanımlardır.

Maniler, Kars, Ardahan, Gence, Tiflis ve

Ahıska doğumlu yaşlı ninelere derlenmiştir. Bunlardan ikisi Tanrı'nın rahmetine kavuşmuştur. Bana yardımcı olan herkese ve anneme teşekkürü borç bilirim.

Derleme konusunu bana sevdiren ve bu sevgiyi aşıl原因an akrabam Doç. Dr. Kızıoğlu M. Fahrettin aşıbeyime de minnettarım.

Yazımın bu bölümünde kız ve erkek adları, kardeş, şehir adları ve Aras Nehri üzerine söylenmiş manileri veriyorum.

KARDEŞ ÜZERİNE SÖYLENEN MANİLER

Durnam gider dağdan, aşâ
Garlı dağlar aşâ aşâ
Selâm söyle kavm-kardaşa
Durnam yâra selâm söyle,
Döne döne kelâm söyle.

Gardaş gelir enişten
Üzengisi gümtüştün
Gardaşa gurban olam
Heç gorgmıyor döğüşten

Gardaş deme gan olur
Günde bir divan olur
Gardaş 'gezen yerlere
Bacılar gurban olur

Ceviz getirme seslenir
Gardaş duyar herslenir
İncir getir yumuşak
En aşşağı gonusah

Mendilimin gat gatı
Gardaş binmiş giratı
Ordu başına gurban
Gardaşın amanatı

Alayın giratları
Sayılır eratları
Gardaşa gurban olsun
Emimin avratları

Ele mi ağa gardaş
Sallan gel başa gardaş
Goçum yoh gurban edem
Kurbanam sağa gardaş

Fırın ettim terledim
Çıhdım seyran eyledim
Dediler gardaş gelir
Goçu gurban eyledim

Alalmayı dişledim
Dişledim gümüşledim
Gardaş geldi vermedim
Yar geldi başışladım

KIZ ve ERKEK İSİMLERİYLE SÖYLENEN MANİLER

Durnam gidersin neriye
Heç mi dönmezsin geriye
Selâm söyle Hamperi'ye
Durnam yâra selâm söyle,
Döne döne kelâm söyle

Oğlan adı Hasan gel
Dalı başdan kesen gel
Günüz fihrim hayalim
Gece uyhum kesen gel

Bu gelen Ali midir
Al yelek dalı midir
Sevdi sevdi terk etti
Bu oğlan deli midir

Oğlan adı Alıdır
Değme gavah daldır
Beni sehen verseler
Guru yerler halıdır

Tireni dolandırma
Midemi bulandırma
Gurban olam ağabey
Osman ubandırma
(Oyalama)

Eminem gara bağlar
Tabip yarımı dağlar
El yetmez ünüm çıkmaz
Kesmiş aramı dağlar

Oğlan adı Yağup'dur
Gün dağlara doğupdur
Verdiğin altın üzük
Barmağımı boğupdur

Bu gelen Ali midir
Sallanan golu mudur
Bir gelir bir sallanır
Bu oğlan deli midir

Oğlan adı Alidir
Boyun gavah dalıdır
Buralarda dolanma
Gören diyer yarıdır

Oğlan adı Huşut'tur
Gün dağlara düşüptür
Verdiğin hatem üzük
Barmağımdan düşüptür.

Arabamın tekiri
Ben sevmişim Bekiri
Bir can bir canı sevsen
Kimdir onun vekili

Aman aman Güllişan
Gül memeler perişan
Ben esgere gidirim
Mendilim sehen nişan

Oğlan adın Aslan'dır
Gel duvara yaslan dur
Babam seहन giz vermez
Paraları seslendir
Binoy fesin çaldığım
Dağdan sesin aldığım

Üç kardeşin içinden
Seçip hasın aldığım
Binoy Fesin hazır koy
Ortasına kızıl (altın) koy
Beni sana vermezler

ŞEHİR İSİMLERİYLE SÖYLENEN MANİLER

Kars'ın kalesi şanlı
İşleri perişanlı
Kars'ın kızları kaçır
Hep nişanlı, nişanlı

Yarım al fistan geymiş
Ben olsam döğmeleri

Gars ayaz
Kara bulut Gars ayaz
Mehdücü gurban olam
Mehdubumu Gars'a yaz

Erzurum eymeleri
Beğenmen değmeleri

ZAMANINIZ PAHALIMI?

TÜRKİYE HALK BANKASI
küçük tasarruflarınız kadar
zamanınızın'da çok değerli olduğu
çağımız yaşantısında
süratli hizmeti gaye edinecek
modern bankacılık uygulaması
ile dama hizmetinizdedir.

TÜRKİYE HALK BANKASI
halkın bankasıdır

(Basın: 60074/A. 20107 - 66)

TÜRK FOLKLOR

Mavi çuhan nezir koy
Sonam sesime geldin
Ayak başıma geldin
Heste yattım gelmedin
Öldüm yasıma, gelidin

Aydoğar sini kimi
Dolanır selvi kimi
Yarın gohusu gelir
İstanbul gülü kimi
Ardahan'ı evireydiler
Çarh ile çevireydiler
Ben Ardahan'dan çihanca
Bir yana devireydiler

Tiflis'te güm güm eyler
Benim yarım ne eyler
Çiğninde par par tüfek
Geğiği sürgün eyler

Reyhan ekdim bir küze
Daşdı devrildi düze
Yarım küçük ben küçük
Yollamayın Tiflis'e

Gemi gelir aralı
İçli dolu yaralı
İçinde bir güzel var
Azerbaycan maralı

Şirvan'ın gedikleri
Şekerdir yedikleri
Gene ahlıma düştü
O yarın dedikleri

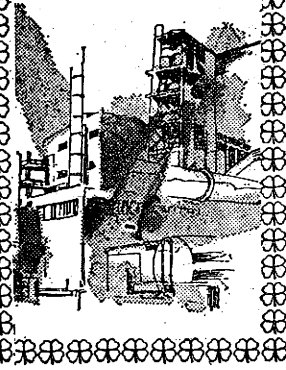
Ele mi gara bağı
Gence'nin Garabağı
Ele bir yâr sevmişim
Boynunda gara bağı

Elegez'in üzünde
Maral otlar düzünde
Ele bir yâr sevmişim
Halları var üzünde

Elegez ucu haça
Elim dolaştı saça
İğit ona demişem
Sevdiğin ala gaça

sanayiye dönük yatırımları
ve 4000'i aşan ortağıyla
halka açık
gerçek kuruluş

TÜRKİYE
**GARANTİ
BANKASI**
Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

(Folklor : 67)

Gerçek Kültür
hazinesi
TÜRKİYE Ş BANKASI
Kültür Yayınları

(Folklor : 68)

EV

sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

YUVA
hesabımızla
EV
edinmenize
yardımcıyız

asriik tasarruf bankası

**EMNİYET
SANDIĞI**

(Basın : 60021 — 69)

**LOKMAN MÜSTAHZARI
HALK SAĞLIĞI HİZMETİNDE**

Ekza - 9 Ekzema merhemi
Algo - Tablet Ağrı hâpı
Lokman - Tablet Ağrı hâpı
Algotirin Analjetik tablet
Algo - Tablet 4 tabletlik
Moruvit - Vitamirle Kuvvet şurubu
Kina - Kola İştah şurubu
Anamur Burun ve göz damlası
Meproil Tablet Sinir hâpı
Sollargen Granüle Ekzema - kaşıntı
Sel de Gastrin Granüle Mide tozu
Gastro Goutes Mide damlası
Gastroguanil İshal kesici tablet
Metegastrin Mide tozu
Derivit Yara ve yanık merhemi.
Lokman Çayı Afiyet çayı tozu
Dover Tablet Öksürük ve bronşite
Metekodin Öksürük hâpı
Metekodin Öksürük şurubu
Algo - Wax Ağrı merhemi
Algo - Wax Vazo Grip ve ağrılarda
Algo - Wax Nazal Nezle merhemi
Ma—ka—ta Basur merhemi
Cuti - Cura Cilt losyonu
Pedi - Cura Ayak banyosu
Pilo - Cura Saç ilacı
Lokman Kaşe ağrı kesici
Panason (20 Gr. paket) Sağlık çayı
Panason (50 Gr. alüm. kutu) Deriseptol Yara ve göbek Dr. Krom Diş patı

(Folklor : 70)

(Yeni Ajans : 235-71)

**SARAP
SANAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE
TEKEK
SUNAR**

(Basın : 60038 — 72)

(Folklor : 73)

(Folklor : Radar — 74)

TELEWADOGCCVYNEJXSRFOMNHE
000000000000000000000000
WMQXHKGAUSE
ADÖTFUNHG
MZKÖYE
NÖIDO
AİÖB

**BANKANIZI
SEÇTİNİZ Mİ?**

demek ki
görüşünüz
kuvvetli...

TÜRK TİCARET BANKASI

EDİRNE'den KARS'a kadar yurdun her köşesinde hizmetinizde

diş bakımında
yeni bir dönem...

SİLİKADENTLİ
grin®
SEFFAF YESİL DİŞ MACUNU

Yeni bir benzersiz diş macunu...
Yeni bir benzersiz diş macunu...
Yeni bir benzersiz diş macunu...
Yeni bir benzersiz diş macunu...
Yeni bir benzersiz diş macunu...
Yeni bir benzersiz diş macunu...
Yeni bir benzersiz diş macunu...
Yeni bir benzersiz diş macunu...
Yeni bir benzersiz diş macunu...
Yeni bir benzersiz diş macunu...